

हामौ सियारी

स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम

२०७०

सियारी गाउँपालिका

रुपन्देही जिल्ला

लुम्बिनी प्रदेश

नेपाल ।

हाम्रो सियारी (आधारभूत तहको स्थानीय पाठ्यक्रम)

प्रकाशक : सियारी गाउँपालिका, रूपन्देही

संस्करण: पहिलो (२०८०)

संवाधिकार : सियारी गाउँपालिका

प्रावक्तव्यन

नेपालको सविधानले शिक्षासम्बन्धी हकलाई मौलिक अधिकारको रूपमा प्रत्याभूत गरेको छ । विकासको पूर्वाधारमध्ये शिक्षा अन्य पूर्वाधार विकासको समेत आधार हो । समाज एवम् राष्ट्रको आवश्यकता अनुसारको दक्ष र नैतिकवान भानव संसाधनको विकास गरी समृद्ध नेपाल, सुखी नेपालीको दीर्घकालीन सोच पूरा गर्न सकिन्छ । ज्ञान र प्रविधिमा आधारित कामको संसारमा अन्तरिक एवम् वाट्य स्रोत र साधन तथा अर्थतन्त्रका सहयोगी क्षेत्रको परिचालन गरी समाज र देशमा दिगो शान्ति, सुशासन, विकास र समृद्धि हासिल गर्न सकिन्छ । बालबालिकालाई उनीहरूको परिवेशसँग परिचित गराउन तथा स्थानीय आवश्यकता अनुसारको संस्कारसहितको शिक्षा प्रदान गर्नु अहिलेको आवश्यकता हो । सामाजिक न्यायमा आधारित समतामूलक समाज निर्माणका लागि बालबालिकालाई उनीहरूको समाज, संस्कार, संस्कृति, सम्पदा, प्रकृति, भाषा, कला र वातावरणसँग परिचित भई समाजमा समायोजन हुने असल नागरिक तथार गर्न स्थानीय आवश्यकता अनुसारको पाठ्यक्रम र शिक्षा हुनु आवश्यक हुन्दै ।

हाम्रो सियारी स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माणका क्रममा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ तथा स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन, २०७६ ले निर्धारण गरेको मापदण्ड र प्रक्रियागत चरणलाई अनुसरण गरिएको छ । पाठ्यक्रम निर्माणका लागि विज्ञ समूह निर्माण गरी स्थानीय आवश्यकताको पहिचान गरी सो खाकामा पालिकाभित्रका विभिन्न सरोकारवालासँग अन्तरिक्षया गरी राय सुभाव सङ्कलन गरिएको थिए । शैक्षिक सत्र २०८० बाट कक्षा १ देखि ८ सम्म स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम हाम्रो सियार गाउँपालिका भित्रका सबै सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयहरूमा एकै साथ लागु गरिने छ । यस पाठ्यक्रमले व्यावहारिक विषयवस्तु समावेश गरेको छ भने सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियासमेतलाई प्रयोगात्मक तथा परियोजनामा आधारित सिकाइ विधिको अवलम्बन गर्नुपर्ने कुरालाई जोड दिएको छ । यस पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनले सियारी गाउँपालिकाको विविध पक्षको बारेमा विद्यार्थीहरूमा ज्ञान, सिप, अभिवृद्धि गर्नुका साथै उनीहरूमा आफ्नो गाउँपालिकाप्रतिको माया र प्रेम जागृत हुने तथा यस क्षेत्रको विविध पक्षको विकासका निमित समालोचनात्मक सहयोग प्रदान गर्न अपेक्षासमेत गरिएको छ ।

पाठ्यक्रम निर्माणमा लागि प्राविधिक सहकार्य गर्न संस्था नेपाल प्राज्ञिक अध्ययन अनुसन्धान केन्द्र, तिलोत्तमा, रूपन्देही र विज्ञ समूहका सदस्यहरू डा. शालिकराम पौडेल, डा. प्रेमप्रसाद तिवारी, दिनेश पन्थी (दर्शनाचार्य), टंकप्रसाद पौडेल र मोतीराज गौतमलाई विशेष धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । पाठ्यक्रम निर्माणका क्रममा रचनात्मक तथा अमूल्य राय सुभाव प्रदान गर्नुहोने विभिन्न विद्यालयका प्रधानाध्यापकज्यू, अन्तर्राष्ट्रिया कार्यक्रममा सक्रिय सहभागी हुने जनप्रतिनिधिज्यू, शिक्षक, अभिभावक, शिक्षाप्रेमी एवम् सम्पूर्ण सरोकारवालाप्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । यसगरी उपाध्यक्षज्यू, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतज्यू, शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाका प्रमुखज्यू, लेखा शाखा प्रमुखज्यू, वडाध्यक्षज्यू, कार्यपालिका सदस्यज्यू, स्थानीय शिक्षाविद, शिक्षाप्रेमी सम्पूर्ण महानुभावहरूले आआफ्नो क्षेत्रबाट पुन्याज्ञु भएको सहयोगप्रति आभार प्रकट गर्दछु । यस पाठ्यक्रम निर्माणको सुरक्षाती चरणबाट अन्त्यसम्म सहभागी भई सुभाव दिनुभएकोमा विषयविज्ञहरूप्रति पनि कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

अन्त्यमा हाम्रो सियारा पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरी त्यस क्रममा देखिने कमी कमजोरी औल्याई निरन्तर परिमार्जन र सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गरिदिनहुन सम्बन्धित सबै सरोकारवालामा गाउँपालिका हार्दिक अनुरोध गर्दैदै ।

थानेश्वर घिमिरे
अध्यक्ष तथा शिक्षा संयोजक
सियारी गाउँपालिका, रूपन्देही

विषयसूची

पहिलो खण्ड

ग्रामिक

१.१ सियारी गाउँपालिकाको परिचय	१
१.२ स्थानीय पाठ्यक्रम	१
१.३ स्थानीय पाठ्यक्रमको निर्माण प्रक्रिया	२
१.४ स्थानीय पाठ्यक्रमको आवश्यकता र औचित्य	३
१.५ हाप्रो सियारी पाठ्यक्रमको विषयक्षेत्र	४
१.६ तहगत सक्षमता	५
१.७ सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	६
१.८ विद्यार्थी मूल्यांकन प्रक्रिया	११
१.९ पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन प्रक्रिया	१२
१.१० समय निर्धारण	१३
१.११ पाठ्यक्रम परिमार्जन	१४

दोस्रो खण्ड

आधारभूत तहको स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम

विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम तथा विस्तृतीकरण	१४-७४
अनुसूची	७५-८४
सन्दर्भ सामग्री	८५
सुझाव प्रदान गर्नुहुने प्रधानअध्यापक शिक्षक तथा विद्यालय व्यवस्थापन समिति	८६

परिच्छेद एक

परिचय खण्ड

१.१ सियारी गाउँपालिकाको परिचय

लुम्बिनी प्रदेशको रूपन्देही जिल्लामा स्थानीय तह उपमहानगरपालिका बुटवल र नगरपालिका पाँचओटा तितोत्तमा, देवदह, सैनामैना, लुम्बिनी सांस्कृतिक, सिद्धार्थनगर रहेका छन् । त्यस्तै गाउँपालिका दशओटा कुञ्जन, शुद्धोधन, गैडहवा, मायादेवी, कोटहीमाई, ओमसतिया रोहिणी, सम्मरी माई, मर्चवारी र सियारी रहेका छन् । सियारी गाउँपालिका लुम्बिनी प्रदेशअन्तर्गत रूपन्देही जिल्लामा अवस्थित छ । स्थारी गाउँपालिकाको उत्तरमा शुद्धोदन गाउँपालिका, पश्चिम र दक्षिणमा मायादेवी गाउँपालिका रहेको छ भजेपूर्वमा तितोत्तमा र ओमसतिया गाउँपालिका रहेका छन् । सियारी गाउँपालिकामा साविकको चिल्हया, मैनहिया, हर्नैया, दयानगर, र पश्चिम अमवा गायिसहरूलाई समावेश गरी जम्मा ७ वडा कायम गरी सियारी गाउँपालिका धोषणा गरिएको हो । रूपन्देही जिल्लामा नयाँ गठन भएका गाउँपालिकाहरूमा विकासका सम्भावना बोकेको गाउँपालिकाको रूपमा सियारी गाउँपालिका रहेको छ । भौगोलिक हिसाबले सियारी गाउँपालिका ८२ डिग्री २० मिनेटदेखि ८२ डिग्री २८ मिनेट पूर्वी देशान्तर र २७ डिग्री ३१ मिनेटदेखि २७ डिग्री ३७ मिनेट ३० सेकेन्ड उत्तरी अक्षांशमा अवस्थित रहेको छ । यस पालिका ६६.१७ वर्गकिमि. क्षेत्रफलमा रहेको छ । यो गाउँपालिका समुद्री सतहबाट १०० फैट १२७ मिटरको उचाइमा रहेको छ । गाउँपालिकामा रहेको सियारी खोलाको नामबाट गाउँपालिकाको नामकरण गरिएको हो । सियारी गाउँपालिकाको अधिकतम तापक्रम ४३.४० डिग्री र न्यूनतम तापक्रम ८.७८ डिग्री भापन गरिएको छ । यो गाउँपालिकामा विभिन्न बहुलजाति, बहुलधर्म र बहुल संस्कृति भएको पालिका हो । सियारी गाउँपालिका विविध संस्कृति भएको पालिका हो । धार्मिक, सांस्कृतिक, जातीय र भाषिक विविधता यस पालिकाका विशेषता हुन । यसैले यहाँको विविधताका बारेमा विद्यार्थीलाई जानकारी गराउने उद्देश्यले स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरिएको हो ।

१.२ स्थानीय पाठ्यक्रम

स्थानीय स्तरका विषयवस्तुहरू समावेश गरी विद्यालयमा नियमित पठनपाठन गर्ने अभिप्रायले तथार गरिएको पाठ्यक्रम नै स्थानीय पाठ्यक्रम हो । यसले स्थानीय क्षेत्रका प्राथमिकतापूर्ण विषयवस्तुहरूलाई समेटेको र तिनीहरूलाई विद्यालयको नियमित कार्यक्रम अनुरूप कक्षाकोठामा पुन्याउँछ । यसमा विशेष गरी स्थानीय स्तरका प्राकृतिक, सांस्कृतिक, भाषिक ऐवम ऐतिहासिक विषयवस्तुका साथै पेसा, व्यवसाय र विपद्वयवस्थापन आदि सँग सम्बन्धित विषयवस्तुहरू समावेश गर्न सकिन्दै ।

विसं. २०७२ सालमा जारी नेपालको सविधानको भाग ३ मा मौलिक हकको व्यवस्थाअन्तर्गत धारा ३२ मा भाषा तथा संस्कृतिको हकको व्यवस्था गरिएको छ । यसको उपधारा (१)मा प्रत्येक व्यक्ति र समुदायलाई आफ्नो समुदायको सांस्कृतिक जीवनमा सहभागी हुन पाउने हक हुने छ र उपधारा (३) मा नेपालमा बसोबास गर्ने प्रत्येक नेपाली समुदायलाई आफ्नो भाषा, लिपि, संस्कृति, सांस्कृतिक सम्बन्ध र सम्बद्धन र संरक्षण गर्ने हक हुने छ भन्ने प्रावधान रहेको छ । अतः यसलाई व्यवहारमा कार्यान्वयनका लागि स्थानीय पाठ्यक्रममार्फत समाजमा रहेका भाषा, लिपि, संस्कृति, सांस्कृतिक सम्बन्ध र सम्बद्धनाई जगेन्ता गर्ने प्रकृतिको ज्ञान, सिप र प्रविधि विद्यार्थीलाई दिनु जस्तै छ । यसका लागि स्थानीय पाठ्यक्रमको विकास र प्रभावकारी कार्यान्वयन नै एक शसकत माध्यम रहेको हुन्छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ (ज) (४) मा मातृभाषामा शिक्षा दिने विद्यालयको अनुमति, अनुगमन तथा नियमनसम्बन्धी व्यवस्था गरी स्थानीय पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन अवस्थालाई समेटेको छ ।

राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ मा स्थानीय पाठ्यक्रमका लागि कक्षा १-३ मा साप्ताहिक पाठ्यभार ५ अर्थात् वार्षिक १६० घण्टी र कक्षा ४-८ मा यसका लागि ४ पाठ्यभार अर्थात् वार्षिक १२८ घण्टी छुट्याइएको छ । उक्त प्रारूपमा स्थानीय पाठ्यक्रम सम्बन्धमा निम्नलिखित कुरा उल्लेख गरिएको छ :

- (क) स्थानीय आवश्यकताको पहिचानमा स्थानीय तहमा पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास गरिने छ ।
- (ख) राष्ट्रिय पाठ्यक्रमको ढाँचाका आधारमा पाठ्यक्रमको स्थानीय तहमा अनुकूलन गरी स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास गरिने छ ।
- (ग) स्थानीय पाठ्यक्रममा आवश्यकतानुसार विषयवस्तुहरू परिमार्जन तथा सिकाइ उपलब्धिको मापन गर्ने कार्य स्थानीय तहबाट गरिने छ ।
- (घ) स्थानीय आवश्यकतामा आधारित पाठ्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्दा बालकेन्द्रित, स्थानीय आवश्यकतामुख्यी हुने गरी लचकता प्रदान गरिने छ ।
- (ङ) राष्ट्रिय पाठ्यक्रमको संरचनाभित्र रही स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयनका लागि प्राविधिक तथा व्यवस्थापकीय रूपमा स्थानीय तहलाई सक्षम र जिम्मेवार बनाइने छ ।
- (च) स्थानीय पाठ्यक्रम कार्यान्वयन, विद्यालयको वार्षिक कार्यक्रम, कक्षाकोठाको व्यवस्थापन तथा शैक्षणिक विधिका सम्बन्धमा विद्यालयले निर्णय लिने छ ।
- (छ) स्थानीय पाठ्यक्रमको स्वीकृति स्थानीय तहमा रहने पाठ्यक्रमसम्बद्ध संरचनाबाट हुने छ ।
- (ज) स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री विद्यालयले स्थानीय विज्ञ, अभिभावक तथा स्थानीय तहको सहयोग र समन्वयमा विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने छ ।

१३ स्थानीय पाठ्यक्रमको निर्माण प्रक्रिया

नेपाल सरकार, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र सानोठिमी भक्तपुरद्वारा २०७६ सालमा तयार पारिएको स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयन भागदर्शन २०७६ (मातृभाषा सहित) समेतले राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ लाई आधार मानेर स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम निर्माण र लागू सम्बन्धी मार्गदर्शन प्रदान गरेको छ । यसैलाई आधार मानी स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरिएको छ । हाम्रो सियारी पाठ्यक्रम विकास गर्दा स्थानीय आवश्यकतामा आधारित ढाँचा अवलम्बन गरिएको छ । स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गर्नको लागि गाउँपालिकाका अध्यक्षसहित कार्यपालिकाका सदस्यहरू, विद्यालयका शिक्षकहरू, स्थानीय बुद्धिजीवी तथा संघसंस्थाहरूको उपस्थितिमा आयोजना गरिएको कार्यशालामा विद्यालयहरूमा कक्षा १ देखि ८ सम्मको स्थानीय विषयका लागि यसै क्षेत्रको प्राकृतिक, ऐतिहासिक तथा सांस्कृतिक, आर्थिक र सामाजिक मूल्य मान्यता तथा योग व्यायामको बासमा आधारभूत तहका बालबालिकाहरूलाई परिचित गराउन बाजानीय रहेको निष्कर्ष निकालिएको थियो । त्यसै अनुरूप स्थानीय विषय विज्ञहरू तथा मुख्य सरोकारवालाहरूको समितियतामा लेखन, छलफल र अन्तर्विद्याबाट यो पाठ्यक्रमको निर्माण गरिएको हो । यो पाठ्यक्रम शैक्षिक सत्र २०८० देखि कक्षा १-८ सम्म लागू हुने छ ।

१४ स्थानीय पाठ्यक्रमको आवश्यकता र औचित्य

नेपाल सरकार पाठ्यक्रम विकास केन्द्रद्वारा निर्माण गरिएको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ मा भएको व्यवस्थाअनुसार कक्षा १३ सम्ममा पाँचओटा विषय (गणित, नेपाली, अड्डेजी, हाम्रो सेरोफेरो र स्थानीय विषय) राख्नुपर्ने प्रावधान रहेको छ । त्यसैगरी कक्षा ४-८ मा पनि स्थानीय भाषा वा स्थानीय प्रविधिमा आधारित विषयवस्तु वा स्थानीय आवश्यकताको विषयवस्तुको पाठ्यक्रम निर्माण गरी लागू गर्नुपर्ने प्रावधान रहेको छ ।

स्थानीय मूल्य, मान्यता, धर्म, परम्परा, संस्कृति, स्रोतसामग्रीको संरक्षण, सम्बद्धन, परिचालन र विकास गर्नका लागि मानिन्देश गर्ने र स्थानीय तहका क्षमता विकासमार्फत राज्यको आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक र राजनीतिक क्षेत्रमा आवश्यक पर्ने सक्षम, सचेत र इमानदार नागरिक तयार गर्नका लागि स्थानीय पाठ्यक्रम अपरिहार्य भएको छ । राष्ट्रिय पाठ्यक्रमले स्थानीय तहको भाषा, संस्कृति, ज्ञान र सिपलाई नसमेट्ने भएकाले स्थानीय तहका भाषा तथा संस्कृतिको जगेन्ट गर्न, स्थानीय तहको ज्ञान, सिप, प्रविधि र उत्पादनलाई राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा जोड्ने ज्ञान र सिपको विकास गरी आन्तरिक, उत्पादनमुख्यी, जीवनोपयोगी, व्यावहारिक र दक्ष जनशक्ति तयार गर्नका लागि स्थानीय पाठ्यक्रमको आवश्यकता पर्दछ । हरक स्थानीय तहको आआफ्नै विशिष्ट पहिचान, भौगोलिक, धार्मिक एवम सांस्कृतिक, जातीय, भाषिक विविधता हुन्छ । त्यसैले स्थानीय परिवेश अनुसारको ज्ञान र सिप आजन गर्नका लागि स्थानीय विज्ञकै सहभागितामा पाठ्यक्रम निर्माण गर्नु आवश्यक देखिएको हो । स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयनको औचित्यलाई देहायबमोजिमका बुँदाहरूले अभ्य स्पष्ट पार्दछन् :

- क) स्थानीय स्तरका व्यवसाय, पेसा एवम् रोजगारलाई सम्बोधन गर्दै अन्तराष्ट्रिय रोजगारीतर्फ उन्मुख, उत्पादनमुखी र सिपयुक्त नागरिक तथार गरी नेपाली कला, सौन्दर्य, आढर्श तथा वैशिष्ट्यको संरक्षण तथा सम्बद्धन गर्न ।
- ख) स्थानीय तहका कला, संस्कृति, परम्परा, पर्यटकीय क्षेत्र, सिप, भाषा आदिको संरक्षण र सम्बद्धन गर्न ।
- ग) स्थानीय कला कौशल, व्यवसाय, प्राकृतिक सम्पदा तथा संस्कृतिको जानकारी गराई त्यसअनुरूपको व्यवहार गर्न सक्ने तुल्याउन ।
- घ) भौगोलिक, जातीय, लैडोगेक, भाषिक, सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा प्राकृतिक विविधतालाई सम्बोधन गर्न ।
- ङ) स्थानीय तहको ज्ञान, सिप र प्रविधिलाई उजागर गर्न ।
- च) परम्परागत पेसा, व्यवसाय र प्रविधिलाई संरक्षण, सम्बद्धन र विकास गर्न सहयोग पुऱ्याउन ।
- छ) स्थानीय स्रोत र साधनको अधिकतम परिचालन गर्न ।
- ज) सम्य र सुसंस्कृत समाजको निर्माणमा सहयोग गर्न ।
- १५ हाम्रो सियारी पाठ्यक्रमको विषयक्त्र**
- क) सियारी गाउँपालिकाको भौगोलिक, सांस्कृतिक परिचय र पालिकाको संचरना तथा सेवासुविधाहरू
- ख) स्थानीय वातावरणमा पाइने वनस्पति, जडीबुटी र पशुपंक्तीहरू, प्रदूषण, पोहोरमैता व्यवस्थापन
- ग) पालिकामा रहेका जलस्रोत, नदीनाला, तालकुण्ड, सिमसार क्षेत्र
- घ) स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने भूकम्प, बाढी, डुबान, आगजनी, चट्याड, हुरी, बतास, लु, शीतलहर र सडक दुर्घटना
- ङ) स्थानीय स्तरमा प्रचलित भाषा, चाडपर्व, मेताजावा, धर्मसंस्कृति, रीतिरिवाज र वेशभूषा, जातजाति, परम्परागत सामग्रीहरू
- च) यस क्षेत्रमा रहेका मठ, भन्दिर, गुम्बा, चर्च, मस्जिद र अन्य धार्मिक सम्पदाहरू तथा संघसंस्थाहरू
- छ) स्थानीय सामाजिक मूल्यमान्यता, संस्कार र सकरात्मक व्यवहार
- ज) स्थानीय क्षेत्रमा प्रचलित परम्परागत पेसा, व्यवसाय, उद्योगधन्दा तथा आयआर्जनका विधाकलापहरू (पशुपालन, खेतीपाती, जडीबुटी खेती, हस्तकला, होटल व्यवसाय, उद्योग, पर्यटन आदि)
- झ) स्थानीय क्षेत्रमा परम्परागत रूपमा खेलने खेल, योग व्यायामहरू र सन्तुलित भोजन

१. हाम्रो सियारी
२. स्थानीय परम्परागत पेसा व्यवसाय, उद्यमशीलता र प्रविधि
३. सांस्कृतिक, धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू
४. कृषि तथा स्थानीय उत्पादन र जडीबुटी
५. हाम्रो धर्म, संस्कृति र संस्कार
६. प्रकोप र विपत्ति व्यवस्थापन
७. योग-ध्यान, प्राकृतिक चिकित्सा, पौष्टिक आहार र स्थानीय खेल
८. स्थानीय संघसंस्था र प्राकृतिक सम्पदा
९. हाम्रो नेतृत्वक मूल्य, मान्यता र सदाचार
१०. स्वास्थ्य, सरसफाई र वातावरण संरक्षण

१६ तहन्त सक्षमता

पाठ्यक्रमको अध्ययन अध्यापनबाट विद्यार्थीहरूको सिकाइ उपलब्ध क्षमता कुन तहभा जाँच्न वा मूल्यांकन गर्न सकिन्दै भन्ने कुरा सक्षमताबाट स्पष्ट हुन्छ । सक्षमतामा आधारित पाठ्यक्रमको लागुपश्चात विद्यार्थीहरूको मूल्यांकन गर्दा उनीहरूको बुझाइ तथा ज्ञानको तह ध्प्लयधिमनम्०, सिपको तह ध्कपर्ण० र विद्यार्थीहरूको व्यवहारिक परिवर्तन ध्लतत्तगमनम्० लाई समेत मूल्यांकन गर्न सकिन्दै । यसै आधारमा यो स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम सक्षमतामा आधारित भई विकास गरिएको हो ।

कक्षा १-३ को सक्षमता

यस स्थानीय विषयको अध्ययन पश्चात कक्षा १ देखि ३ सम्मका विद्यार्थीहरूले निम्नलिखित सक्षमता हासिल गर्ने छन् :

- आफू बसेको ठाउँ, टोल, वडा र गाउँपालिकाको पहिचान गर्न
- स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटविरुवा र जीवजन्तुको पहिचान, उपयोग र संरक्षणमा सहभागिता हुन
- स्थानीय क्षेत्रमा भएका जलस्रोतको पहिचान र उपयोग गर्न
- व्योक्तिगत सरसफाई र वातावरणीय सरसफाईको सिप हासिल गर्न
- प्रकोप तथा दुर्घटना र विपद्को पहिचान र सावधानी अपनाउन
- स्थानीय धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलको पहिचान र संरक्षण गर्न
- स्थानीय बाजा, जातजाति, भाषा र वेशभूषाको पहिचान र सम्मान गर्न
- स्थानीय जाताजातिका चाडपर्वमा सहभागिता जनाउन
- स्थानीय कृषि तथा व्यापार व्यवसायको महत्व बोध गर्न
- स्थानीय प्रविधिमा ढिकि झातो चापाकल ढकिया वुन्ने माछामार्ने जालो वनाउने आदि आधारित उद्योग व्यवसायका साना उद्योग घेरेलु उद्योग पहिचान र महत्व बोध गर्न
- स्थानीय मेलाजात्रा, चाडपर्वको महत्व बोध गरी सहभागी हुनस्थानीय मेलाजात्रा, चाडपर्वको महोऽवबोध गरी सहभागी हुन
- प्राकृतिक र पत्रु खानाको पहिचान र खाना खाने सही तरिकाको सिप हासिल गर्न
- मेलमिलाप, आदरसत्कार, सहयोग, सम्मान, परिवारिक मेलमिलाप जस्ता नैतिक शिक्षा र सामाजिक सिपको विकास गर्न
- स्थानीय क्षेत्रमा खेलिने खेलहरूको जस्तै कुस्ती डडवियो कवड्डी अभ्यास र खेल सामग्रीहरूको उचित प्रयोग गर्न
- योग ध्यानका प्रारम्भिक अभ्यास तथा प्राकृतिक चिकित्साका बारेमा बुझन

कक्षा ४-५ को सक्षमता

यस स्थानीय विषयको अध्ययन पश्चात कक्षा ४ र ५ का विद्यार्थीहरूले निम्नलिखित सक्षमता हासिल गर्नेछन् :

- आपलो पालिका र धिमेको पालिकाको पहिचान गर्न
- ग्राउंपालिका क्षेत्रको भूबोटको (खेतीयोग्य, भूस्तह) पहिचान गर्न
- स्थानीय क्षेत्रमा पाइने औषधीजन्य वाली तथा बोटविरुद्धको पहिचान, उपयोग र संरक्षणमा सहभागिता जनाउन
- स्थानीय वनस्पति तथा वरपर पाइने पशुपक्षीको संरक्षणमा सहभागिता जनाउन
- पालिका क्षेत्रभित्र भएका प्राकृतिक सम्पदाको पहिचान, उपयोग, महCEव बोध गर्न
- वातावरणीय प्रदूषण, त्यसको असर पहिचान र आपलो विद्यालय, घर, टोलमा फोहोर व्यवस्थापन सम्बन्धी सिप हासिल गर्न
- भेलमिलाप, आदरसत्कार, सहयोग, सम्मान, पारिवारिक भेलमिलाप जस्ता नैतिक शिक्षा र सामाजिक सिपको विकास गर्न
- भूक्षय, बाढी, डुवान, आगलागी, चटयाड, भूकम्प जस्ता प्रकोपले ल्याउन सक्ने सिपद्वयोंको पहिचान, सावधानी तथा सुरक्षाका उपायहरूको अवलम्बन
- स्थानीय धार्मिक, ऐतिहासिक पूर्विय दर्शन तथा पर्यटकीय स्थलहरू पहिचान, महCEव बोध र संरक्षणमा सहभागिता जनाउन
- स्थानीय जातजातिको भाषा, वेशभूषा, संस्कृति, स्थानीय परिकारको महCEवबोध र सम्मान गर्न
- स्थानीय भेलाजात्रा, चाडपर्वको महCEवबोध गरी सहभागी हुन
- स्थानीय क्षेत्रमा गरिने कृषि (तरकारी तथा अन्नखेता) वाली लगाउने सिप हासिल गर्न
- स्थानीय उत्पादनको बजारीकरणबाटे जानकारी लिन
- स्थानीय प्रविधिमा आधारित उद्योग व्यवसायको पहिचान गरी व्यावसायिक ज्ञान हासिल गर्न
- स्थानीय जातजातीहरूले पाहुना तथा मान्यजनलाई गर्ने आदर सत्कारको अनुसरण गर्न
- परिवारिक अनुशासन र सकरात्मक सोचको विकास गर्न
- शहीदको परिचय र योगदान
- स्थानीय संघसंस्थाहरूको निर्माण र विकासमा योगदान।
- स्थानीय सामाजिक संघसंस्थाको समुदायमा योगदानको महCEवबोध र अनुसरण
- स्थानीय क्षेत्रमा परम्परागत रूपमा खेलिने खेलहरूको पहिचान, महCEवबोध र अभ्यास गर्न
- प्राकृतिक र पन्त्रु खानाको पहिचान र खाना खाने सही तरिकाको सिप हासिल गर्न
- योग ध्यानको प्रारम्भिक अभ्यास तथा प्राकृतिक चिकित्साका बारेमा बुझन

कक्षा ६-८ को सक्षमता

यस स्थानीय विषयको अध्ययन पश्चात कक्षा ६ देखि ८ सम्मका विद्यार्थीहरूले निम्नलिखित सक्षमता हासिल गर्नेछन् :

- पालिकाको भौगोलिक, राजनैतिक, जनसङ्ख्या, जातिगत संरचनाको पहिचान र पालिकाको संरचना बुझन र नक्सा बनाउने सिप हासिल गर्न
- पालिकाको राजनिति र प्रशासनिक संगठनात्मक संरचना र प्रदान गर्ने सेवा सुविधाहरूबाटे वा कार्यविभाजनको बारे जानकारी लिन
- स्थानीय क्षेत्रमा भएका प्राकृतिक सम्पदाको उपयोग, व्यवस्थापन र संरक्षणमा सहभागिता जनाउन

- स्थानीय क्षेत्रको स्थानीय क्षेत्रको जलस्रोत, खानेपानीको अवस्था पहिचान र पानी शुद्धीकरणका स्थानीय उपयोग गर्ने
- वातावरणीय प्रदूषण न्यूनीकरण र वृक्षारोपण तथा संरक्षण एवम् फोहोर व्यवस्थापन सम्बन्धी सिप हासिल गर्ने
- स्थानीय क्षेत्रमा प्रकोपते ल्याउन सक्ने विपद्को असरबाट सावधानी र सुरक्षाका उपायहरूको अवलम्बन गर्ने
- विद्यालय तथा टोलमा प्रकोप व्यवस्थापन योजना निर्माणमा सहभागिता जनाउन
- स्थानीय धार्मिक ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू (मन्दिर, गुम्बा, बिहार, चर्च, मस्जिद)हरूको पहिचान, महेव बोध र संरक्षणमा सहभागिता जनाउन
- स्थानीय धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय क्षेत्रहरूको संरक्षण र व्यवस्थापनमा समुदाय र स्थानीय सरकारलाई सहयोग गर्ने
- स्थानीय जातजातिको भाषा, संस्कृति, वेशभूषाको महेवबोध, सम्मान र संरक्षण गर्ने
- स्थानीय भेलाजात्रा र चाडपर्वमा सहभागिता जनाउन र परम्पराको संरक्षण गर्ने
- स्थानीय क्षेत्रमा गरिने कृषि कार्यहरू सम्बन्धी सिप हासिल गर्ने
- स्थानीय उत्पादनको प्रवर्धन र बजारीकरण सम्बन्धी सिप हासिल गर्ने
- स्थानीय प्रविधिमा आधारित सिपको उपयोग गर्ने
- स्थानीय सामाजिक संघसंस्थाहरूको महेवबोध र सामाजिक कार्यहरूमा सहभागिता जनाउन
- सामाजिक कुरीति, कुलत र दुर्व्यस्तीको असर पहिचान र त्यसबाट बच्ने उपायहरूको अनुसरण गर्ने
- सन्तुलित र प्राकृतिक भोजनको महेव बोध गर्ने
- योग ध्यानको प्रारम्भिक अन्यास तथा प्राकृतिक चिकित्साको महेवबाटे बुझने।

१.७ सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया

स्थानीय विषयको पाठ्यक्रमको उद्देश्य अनुसूची

सिकाइलाई प्रभावकारी बनाउन विद्यार्थी केन्द्रित विधिलाई प्राथमिकता दिएर सिकाइ अगाडि बढाउनुपर्छ । यस पाठ्यक्रमलाई विद्यालयमा विद्यार्थीहरूबीच प्रभावकारी शिक्षण गर्नका लागि पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, शिक्षक निदेशिका, सन्दर्भ सामग्री, वेवमा आधारित सामग्री र स्थानीय विज्ञसँगको अन्तरिक्षया लगायतका शैक्षणिक सामग्रीहरूको अधिकतम प्रयोग गर्नु एरेछ । सिकाइ सहजीकरण गर्न विभिन्न प्रयोगित विधिहरू अपनाउन सकिनेछ ।

कौनै पनि सिकाइ दिगो हुनका लागि सिकाइहरूले/विद्यार्थीहरूले प्रत्यक्ष अनुभव गरेका कुराहरूले महेवपूर्ण प्रभाव पारेको हुन्छ । त्यसका लागि सहजकर्ताले जहिले पनि विद्यार्थीहरूको रुची, उनीहरूको अवस्थालाई बुझेर विद्यार्थीकेन्द्रित सहजीकरण गर्नुपर्दछ । जसबाट विद्यार्थीहरूको संज्ञानात्मक (Cognitive), भावनात्मक (Affective) तथा मनोक्रियात्मक (Psychomotor) सिकाइमा प्रत्यक्ष फाइदा पुग्छ । विद्यार्थीकेन्द्रित सहजीकरण गर्दा सहजकर्ताले मुख्य गरी निम्न तीनओटा तहलाई ध्यानमा राखी कक्षा सञ्चालन गर्नुपर्दछ ।

क) पूर्व तयारी: विद्यार्थीहरूमा उत्प्रेरणा जगाउने,

ख) उपयुक्त सहजीकरण विधि: विद्यार्थी केन्द्रित अन्तरक्रियात्मक शिक्षण विधिहरूको प्रयोग गर्ने,

ग) अभिलेखीकरण तथा सिकाइ उपलब्धि/सक्षमता मापन : विषयवस्तुको अभिलेखीकरण र त्यसको प्रस्तुति गर्ने ।

क) पूर्व तयारी : स्थानीय विषयको सहजीकरण गर्दा सहजकर्ता/शिक्षकले विषयवस्तुका सहजीकरण गर्नुभन्दा अगाडि विभिन्न चरणका तयारीहरू गर्नुपर्दछ, जसलाई पूर्व तयारी भनिन्छ । कक्षामा जानुअगाडि विषयस्तुसँग सम्बन्धित कुराहरूको खोजी गरी त्यसको पाठ योजनासहितको तयारी प्रथम चरणको तयारी हो, जसमा सिकाइ उपलब्धि, सक्षमता समावेश गरी सहजीकरणका विधिहरू समेतको तयारी गर्नुपर्दछ । अन्य सहजकर्ता, विषयवस्तु विज्ञलाई बोलाउने हो भने उक्त व्यक्तिलाई पनि विषयवस्तुबाटे अग्रिम जानकारी गराउनुपर्दछ । यदि अवलोकन भ्रमण वा बाहिरी वातावरणमा लगेर सिकाउन लाग्नेको छ भने त्यस ठाउँको बाटे अग्रिम जानकारी लिई त्यस अनुरूपको तयारी गर्नुपर्श । सहजकर्ता कक्षाकोठामा विषयवस्तुको तयारीसहित प्रवेश गरिसकेपछि कक्षामा विद्यार्थीहरूको बसाइको अवस्थामा ध्यान दिनुपर्दछ । विषयवस्तुको भाग र सहजीकरण विधिलाई सहयोग पुग्ने गरी कक्षाकोठाको बसाइको व्यवस्था मिलाउनुपर्दछ ।

ख) उपयुक्त सहजीकरण विधि : शिक्षक वा सहजकर्ताले तयारीका चरणहरू पूरा गरी विषयवस्तुमा प्रवेश गरेपछि उडेश्यअनुसार सक्षमता हासिल हुने गरी विद्यार्थीकेन्द्रित विधिहरू उपयोग गरी सहजीकरण गर्नुपर्दछ । हाल प्रचलनमा रहेका प्रश्नोत्तर विधि, प्रदर्शन विधि, समस्या समाधान विधि, अवलोकन, ध्लफल, अभिनय, कथावाचन, क्षेत्र भ्रमण, परियोजना, द्रुत लेखन, जिङ्स, मणितस्क मन्थन आदि विधिहरू अपनाउन सकिन्छ । पाठ्यक्रमको उडेश्यअनुसार एकैपटकमा पनि एक वा एकमन्दा धरै विधिहरूको प्रयोग गर्न सकिन्छ तर सबै विधिहरूमा विद्यार्थीकेन्द्रित, सक्रिय सहभागिता, सामाजिक सहभागिता, उपयुक्त क्रियाकलाप र रणनीतिको प्रयोग हुनुपर्दछ ।

स्थानीय पाठ्यक्रमको शिक्षणमा क्षेत्र भ्रमण विधि अत्यन्त उपयोगी हुन्छ । क्षेत्र भ्रमणअन्तर्गत विद्यार्थीहरूले आफ्नो पाठ्यवस्तुसँग सम्बन्धित रहेर कुनै निश्चित क्षेत्रको भ्रमण गरी प्रत्यक्ष रूपमा विषयको अनुसन्धनात्मक अध्ययन गर्दछन् । क्षेत्र भ्रमणले शिक्षक तथा विद्यार्थी दुवैलाई नियमित रूपमा कक्षाकोठामा हुने पठनपाठनबाट बाहिर जाने भौका प्रदान गर्ने हुँदा धुँडै अनुभव र आनन्द दिन्छ । यसका निम्नानुसारका ३ मुख्य चरणहरू हुन्नेन :

पहिलो चरण : यस चरणमा भ्रमणको तयारी हुन्छ, जसअन्तर्गत शिक्षकले विद्यार्थीहरूलाई विषयवस्तु तथा गन्तव्यको परिचय गराई आवश्यक तयारी गर्नु/गर्न लगाउँन्न ।

दोस्रो चरण : यस चरणमा शिक्षकको नेतृत्वमा विद्यार्थीहरू निर्दिष्ट गन्तव्य (क्षेत्र) भा पुग्दछन र अवलोकन तथा अन्तिरिक्षया गर्दछन ।

तेस्रो चरण : भ्रमण सकिएपछि आउने यस चरणमा सहभागीले भ्रमणबाट प्राप्त तथ्यतथ्याङ्कका विषयमा छलफल गरी निश्कर्ष निकाल्न । यसका अतिरिक्त शिक्षकले विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न प्रश्न सोधी उत्तर खोज्ने र ध्लफल गर्ने पनि गर्दछन् । अध्ययन विश्लेषणका क्रममा माथि उल्लेख गरिएका विधिहरूमन्दा बाहेक अन्य विधिहरूको पनि चर्चा गरिएको पाइन्छ । यस्ता विधिहरूले पनि सिकाइको गतिमा विस्तार र विकास गर्न योगदान गर्दछन ।

समालोचनात्मक विनियोजनप्रस्क विधि : नवीनतम विधि हो । यो विधि सिकाइमा पछिल्लो समय प्रयोगमा आएको नौलो विधि हो । यसमित्र निम्नलिखित विधिहरू अपनाउन सकिन्छ :

मस्तिष्क मन्थन (Brain Storming) : विद्यार्थीलाई सबै किसिमले सबै कुरा सोच्न प्रेरित गर्ने विधि मस्तिष्क मन्थन विधि हो । यो कुनै पनि आग्रह पूर्वाग्रह नराखी कार्यसम्पादन गर्ने विधि हो । यसका चरणहरू निम्न छन् :

प्रथम चरण : सम्पूर्ण कक्षालाई मस्तिष्क मन्थनका विषयमा जानकारी गराउने ।

दोस्रो चरण : समस्या वा पाठ बुझिने गरी बताउने ।

तेज्ज्ञो चरण : निश्चयत समय तोकेर विद्यार्थीलाई समस्या समाधान गर्न लगाउने ।

चौथो चरण : समस्या समाधानका उपाय बताउन विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने, विचारलाई सम्मान गर्न भन्ने, थप कुरा राख्न भन्ने ।

पाँचौ चरण : उनीहरूले भनेका कुरा टिप्पे ।

छैटौं चरण : अन्तमा विद्यार्थीलाई एकलाएकतै वा समूहमा विचार मन्यन गर्न लगाउने ।

सङ्गठित सिंहावलोकन (Structure Overview): छोटो समयमा सिकारुमा उत्सुकता जगाउन गरिने वा दिइने व्याख्यान नै सङ्गठित सिंहावलोकन हो । यसका चरणहरू निम्नलिखित छन् :

पहिलो चरण : पाठका विषयमा चाहे लाग्दा र सिकारुपरक विषयवस्तु बुझेर उनीहरूलाई भन्न लगाउने । पाठको अवधारणा र खास शब्दका विषयमा विवरण तयार गर्ने ।

दोस्रो चरण : सिकारुको ध्यान ताने खालका नक्सा, चित्र, तालिका आदि कक्षामा लिएर जाने ।

तेज्ज्ञो चरण : छोटो समय (पाँच मिनेट) मा प्रस्तुत गर्न सकिने मुख्य बुँदा भएको प्रस्तुति तयार गर्ने ।

चौथो चरण विद्यार्थीलाई व्यस्त र अन्तर्भिन्नतमक बनाउनुका साथै प्रश्नोत्तर गर्ने र टिप्पणी गर्दै हैसला दिने ।

पाँचौ चरण : केही सान्दर्भिक विषय पछि बताउँला भन्दै प्रस्तुति अन्य गर्ने जसले उनीहरूमा उत्सुकता जगाउन सकोस ।

जिङ्गसज्ज धन्कबध० स जिङ्गस विधिलाई सहयोगात्मक विधि पनि भनिन्दू । एक आपसमा सहयोग गरेर सिकिने र सिकन सकिने कुरालाई आधुनिक नवीन चिन्तनका रूपमा स्वीकार गरिएको छ । यसमा विज्ञ समूह र मातृसमूह रहन्दू । विज्ञ समूह भातृ समूह र भातृ समूह विज्ञ समूह भएर आफ्ना सिकाइ अनुभव आदानप्रदान गर्ने हुँदा यो विधि सिकाइका ढृष्टिले उत्तम भानिन्दू । यस विधिका प्रतिन्यागत चरण यसप्रकार छन् :

पहिलो चरण : विज्ञ समूहका लागि शिक्षकले प्रश्न निर्माण गरिन्दू । यो तयारी गर्दा हरेक समूहका लागि प्रश्न सेट तयार गरिन्दू र प्रश्न बनाउँदा तोकिएको पाठ्यांशबाट बनाइन्दू ।

दोस्रो चरण : शिक्षकले ४/५ जनाको समूह बनाई विद्यार्थीलाई भातृ समूहमा बस्न लगाउने । - एक आपसमा घुलमिल हुने र सौहार्दपूर्ण व्यवहार प्रदर्शन गर्ने परिवेश तयार गर्ने ।

तेज्ज्ञो चरण : शिक्षकले भातृ समूहका विद्यार्थीलाई विज्ञ समूहमा भिलेर काम गर्न लगाउने । भातृसमूहका कमितमा एक एक जनालाई विज्ञ समूहमा नेताको छनोट गर्ने ।

चौथो चरण : शिक्षकले प्रत्यक समूहलाई आफ्नो समूहमा परेको प्रश्नको उत्तर खोजन लगाउने । विज्ञ समूहमा रहेर प्राप्त गरेको सूचना भातृ समूहमा गएर कसरी प्रस्तुत गर्ने भन्ने तयारी गर्ने । समस्या भए शिक्षकले सहयोग गर्ने ।

पाँचौं चरण : विज्ञ समूहमा रहेर आर्जन गरेको ज्ञान भातृ समूहमा फर्केर प्रयोग गर्ने । निश्चयत समयभित्र छलफल गरी दुड्ङोभा पुँजे र आफ्नो विज्ञता प्रस्तुत गर्ने भौका दिइने । यसमा छलफल र प्रश्नोत्तरले विशेष प्राथमिकता पाउने ।

ग) अभिलेखीकरण तथा सिकाइ उपलब्ध/सक्षमता मापन विद्यार्थीहरूलाई आफूले सिकेका कुराहरूको अभिलेखीकरण गर्न लगाउनु पनि सहजोकरण प्रक्रियाको एक महत्वपूर्ण अंग हो । यहाँ अभिलेखीकरण गर्नु भन्नुको अर्थ विद्यार्थीहरूले सिकेका कुराहरूलाई हुबहु कपीमा लेख्ने भन्न खोजिएको होइन । विद्यार्थीहरूले आफूले सिकेका कुराहरूको अभिलेखीकरण गर्ने क्रममा विषयवस्तुमा आधारित कथा, कविता, निबन्ध आदि लेख्ने, चित्र बनाउने, विभिन्न फोटोहरू टाँस्ने वा वास्तविक वस्तुहरू नै टाँस्ने, जस्तै: कुहिने र नकुहिने वस्तु छुटयाउने विषय छ भने कागजको दुक्रा र प्लाष्टिक टाँस्ने, कुनै विस्वाको जीवनचक्र वा खेती सम्बन्धी छ भने त्यसको विज्ञ, पातहरू टाँस्न सकिन्दू । कुनै विषय वस्तुमा क्षेत्र भ्रमण, अवलोकन आदि गराइएको छ भने

त्यसको सामूहिक परियोजना कार्य गराई प्रस्तुत गर्न लगाउनुपर्छ । विद्यार्थीहरूलाई विषयवस्तुको सहजीकरणका त्रममा यस्ता विभिन्न कार्यहरू गराउँदा उनीहरूसँग सिकेका कुराहरूको अभिलेख रहिरन्छ र भविष्यमा पूनरावलोकन गर्नसमेत सहज हुन्छ । यसरी विद्यार्थीहरूले गरेको अभिलेखको प्रस्तुति गर्न तगाई उनीहरूलाई सकरात्मक पृष्ठपोषण ४५३१८८५४०० सहित हैसला प्रदान ४५३१८८५४०० गर्नुपर्दछ । विद्यार्थीहरूको अभिलेखीकरण, प्रस्तुति, अभिनय जस्ता कार्यहरूबाट सहजकर्ताले सहजीकरण गरेका विषयवस्तुहरूको सिकाइ उपलब्धी, सक्षमता, सिप किंहाँसिल भया भन्ने कुराको मापन समेत गर्न सक्छन । सिकाइ सहजीकरणका त्रममा विद्यार्थीहरूको दैनिक कार्य, अनुभव, सिप तथा व्यवहारिक परिवर्तनको समेत अवलोकन गर्दै सहजकर्ताले समेत प्रत्येक विद्यार्थीहरूको दैनिक अभिलेख राख्ने कार्य सम्बन्ध गरेपछि भाव सहजीकरणको प्रक्रिया पूरा भएको भाविन्दू । विद्यार्थी तथा सहजकर्ता द्वैते राख्ने अभिलेखबाट विद्यार्थी मूल्यांकन प्रक्रिया सम्बन्ध गर्न समेत सजिलो हुन्छ ।

१८ विद्यार्थी मूल्यांकन प्रक्रिया

स्थानीय विषयको पठनपाठनपछि विद्यार्थी मूल्यांकनका निम्न तरिकाहरू अवलम्बन गरिने छ :

१. आधारभूत तहमा निर्माणात्मक/सुधारात्मक मूल्यांकन पद्धतिका आधारमा विद्यार्थीको सिकाइलाई सुनिश्चित गरिने भएकाले यस पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन र विद्यार्थी मूल्यांकनमा पनि यही पद्धतिलाई अनुसरण गरिने छ ।
२. स्थानीय विषयको पठनपाठनकारा विद्यार्थीहरूले गरेर, अवलोकन गरेर सिक्ने भएकाले नियमित विद्यार्थी अवलोकन गरेर, पृष्ठपोषण प्रदान गरी प्राप्त प्रतिवेदनको आधारमा मूल्यांकन गरिने छ ।
३. प्रत्येक विद्यार्थीको कार्य सञ्चयिका ४५३१८८५४०० फाइल रहने छ र त्यसमित्र विद्यार्थीको कक्षा कार्य, परियोजना कार्य, उपलब्धि परीक्षा, व्यवहारिक परिवर्तन, अवलोकन, हाजिरी, सामूहिक कार्यमा सक्रियताका अभिलेख रहने छ र त्यस आधारमा मूल्यांकन गरिने छ ।
४. कक्षा १-८ मा ५०% निरन्तर मूल्यांकन पद्धति (निर्माणात्मक पद्धति) र ५०% निर्णयात्मक (वार्षिक परीक्षा) बाट विद्यार्थीको मूल्यांकन गरिने छ । विद्यार्थीको कक्षोन्नति निर्माणात्मक र निर्णयात्मक द्वै पद्धतिका आधारमा गरिने छ ।
५. निर्माणात्मक मूल्यांकनमा औसत उपलब्धि हासिल गरेका तर निर्णयात्मक मूल्यांकनमा अनुत्तीर्ण भएका विद्यार्थीहरूका हकमा सम्बन्धित अभिभावक, कक्षा वा विषय शिक्षक, र प्र. अ. को निर्णयबाट कक्षोन्नति गर्न सकिने छ ।
६. विद्यार्थीहरूको मूल्यांकन गर्दा ज्ञान तथा बोध तहका ४५३१८८५४०० भेदभावित अति छोटा प्रश्नहरू, सामान्य बुझाईका आधारमा उत्तर दिने छोटा प्रश्नहरू समेट्नु पर्दछ । त्यसैगरी विष्लेषण गर्ने, अनुसन्धान गर्ने, विभिन्न सामानका नमुनाहरू बनाई प्रस्तुत गर्ने, कुनै कामहरू आफै गर्न सक्ने र विषयवस्तुसँग सम्बन्धित रही अभिनय गरेर देखाउने आदि सिप तहका ४५३१८८५४०० प्रश्नहरू समेट्नुपर्दछ । यसका साथै व्यावहारिक परिवर्तन ४५३१८८५४०० सँग सम्बन्धित किसिमका प्रश्नहरू समावेश गर्नुपर्ने छ ।
७. प्रयोगात्मक विद्याकालापको मूल्यांकन गर्दा अध्ययन भ्रमणको प्रतिवेदन, विभिन्न नमुनाहरू बनाई प्रस्तुत गर्ने, विषयवस्तुसँग सम्बन्धित रही अभिनय गरेर देखाउन आदि विद्याकालापहरू सञ्चालन गर्नु पर्नेछ । यसमित्र विषयवस्तुको ज्ञान, बोध, सिपको क्षमता, बुझाईको प्रस्तुतीकरण, व्यवहार परिवर्तन जस्ता पक्षहरू समेट्नुपर्ने छ ।
८. प्रयोगात्मक परीक्षा सञ्चालन गर्दा स्थानीय वातावरण, प्रदूषण, फोहोर व्यवस्थापन, रहनसहन, रीतिरिवाज, प्रकोप/विपद, सामाजिक मूल्यमान्यता तथा स्थानीय पेसा व्यवसायलाई समेट्ने किसिमका विद्याकालापहरू गराउनुपर्ने छ ।
९. कक्षा १८ द्वारा सम्मको निरन्तर विद्यार्थी मूल्यांकन गर्नका लागि रुचिक्षको विकास गरिने छ । रुचिक्षकसलाई विद्यार्थी मूल्यांकनको अभिन्न अडान बनाइने छ ।
१०. विद्यार्थी मूल्यांकनसम्बन्धी अन्य विधि र प्रतिवेदन राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूपमा उल्लेख गरेको प्रावधान प्रतिकूल नहुने गरी हुने छ ।

मूल्यांकन सम्बन्धी विवरण अनुसन्धीमा उल्लेख गरिएको छ ।

१४. पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन प्रणित्या

हाम्रो सियारी पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन गर्न प्रधानाध्यापक र शिक्षकको भूमिका महोवपूर्ण हुने छ । विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय वातावरणको अवलोकन गराइने छ । परियोजना कार्य र प्रतिवेदनको भाष्यम अवलम्बन गरिने छ । समूदायका बुद्धिजीवी, शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी एवम् सम्बन्धित विषय, क्षेत्रमा जानीफकार व्यक्तिहरू स्रोतव्यक्तिको रूपमा रहनेछन् । विद्यालयहरूले यस पाठ्यक्रम कार्यान्वयनका त्रैमात्रा स्थानीय भाषा र नेपाली भाषा अवलम्बन गर्न सक्ने छन् । विषयवस्तुमा समावेश प्रमुख क्षेत्र/स्थलमा अवलोकन भ्रमण गराइने छ । विद्यार्थीहरूको समूहकार्य, अन्तर्रिच्छालाई जोड दिइने छ । पाठ्यक्रममा आधारित भई पाठ्यसामग्रीको विकास गर्नुका साथै शिक्षकहरूलाई विषयवस्तु तथा सहजीकरण प्रक्रिया सम्बन्धी अभिमुखीकरण, तालिम आदिको व्यवस्था गरिने छ ।

प्रस्तुत पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनका लागि पाठ्यसामग्री लेखन कार्य गरिने छ । यो पाठ्यक्रमअनुसार शैक्षिक सत्र २०८० बाट पठनपाठन हुने छ । पाठ्यक्रमअनुरूपको पाठ्यपुस्तकको निर्माण उच्च तहका पाठ्यपुस्तक, राष्ट्रिय पाठ्यक्रमअनुरूपका विद्यालय तहका पाठ्यपुस्तक र स्थानीय पाठ्यक्रमअनुसार पाठ्यपुस्तक लेखन कार्य गरेका अनुभवी विशेषज्ञलाई जिम्मा दिई यसै शैक्षिक सत्रमित्र पूरा गरिने छ । पाठ्यक्रममा कार्यान्वयनमा स्थानीय पाठ्यसामग्रीहरूको आवश्यक पर्ने भएकाल शिक्षक, अभिभावक र विद्यार्थीहरू मार्फत स्थानीय शैक्षिक सामग्रीको सङ्कलन र प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

१.१० समय निर्धारण

औपचारिक शिक्षाका पाठ्यक्रम तथार गर्दा समयको पनि ख्याल गरिनुपर्दछ । स्थानीय विषयलाई छुट्याइएको समय अवधिमित्र रहेर विषयवस्तुको चयन गर्नुपर्दछ । उत्त विषयलाई साप्ताहिक रूपमा कति समय छुट्याइएको छ, सो को आधारमा एक शैक्षिक सत्रलाई कति धन्टा हुन्छ र सो समयावधिमित्र कति विषयवस्तु पठनपाठन गर्न सकिन्छ, त्यति नै विषयवस्तु छनोट गर्नुपर्दछ । समग्रमा विषयवस्तु र समयको तालमेल मिलाइसकेपछि त्यसमित्र पनि कुनै एकाइ वा पाठ्लाई अनुमानित कति समय चाहिन्छ, छुट्याउनु राम्रो हुन्छ । वर्षभित्रमा विद्यालय खुल्ने दिन कति हो, खुलेका दिनमध्ये कति दिन पठनपाठन गर्ने, परीक्षा सञ्चालनका लागि कति समय आवश्यक पर्दै, यी सबै कुरालाई विचार पुऱ्याएर पाठ्यक्रम निर्माणकै कममा शिक्षण सिकाइ, प्रियाकालाप र मूल्यांकनका लागि अनुमानित समय (पाठ्यभार) विभाजन गर्न जस्ती हुन्छ । यसरी पाठ्यक्रम तयारीकै क्रममा समय विभाजन गर्न सकियो भने शिक्षकले वार्षिक, भासिक योजना बनाउन र विषयवस्तुको आधारमा एकाइ तथा पाठ्योजना बनाउन सीजिलो हुन्छ । विसं. २०८० देखि कक्षा १-८ का सबै कक्षामा कार्यान्वयन हुने आधारभूत तहको स्थानीय पाठ्यक्रमअन्तर्गत कक्षा १-३ मा साप्ताहिक पाँच पाठ्यधन्टा अर्थात वार्षिक १६० धन्टा छुट्याइएको छ भने ४-८ कक्षामा साप्ताहिक ४, पाठ्यधन्टा अर्थात वार्षिक १२८ धन्टा छुट्याइएको छ । पाठ्यांशअनुसार विद्यार्थीहरूलाई अध्ययन/अवलोकन भ्रमण/प्रयोगात्मक विद्याकलापलाई पनि अध्ययन अवधिमा मिलाउन गरिने छ ।

१.११ पाठ्यक्रम परिमार्जन

समय परिवर्तनशील हुने भएकाले सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आएको परिवर्तनसँगै व्यक्ति तथा समुदायको पनि इच्छा, आकाङ्क्षा र आवश्यकताहरू पनि परिवर्तन हुन्छन् । उक्त चाहना तथा आवश्यकताहरू पाठ्यांशमा समावेश हुनुपर्दछ, जसले विद्यार्थीहरूको ज्ञान, सिप र व्यवहारमा सकारात्मक परिवर्तन ल्याउन सकोस । यसैअनुरूप यो पाठ्यक्रम पनि सामाजिक आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्न आवश्यकताअनुसार परिमार्जन हुने छ । यस क्षेत्रका प्राकृतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, भाषिक र वातावरणीय पक्षहरूको खोज, अनुसन्धान र अध्ययन गरी प्राप्त निष्कर्षलाई यस पाठ्यक्रममा समावेश गर्दै लिग्ने छ ।

दोस्रो खण्ड

विषयवस्तुको विस्तृतीकरण

आधारभूत तह कक्षा १ देखि ८सम्मको विषयवस्तु क्षेत्र क्रम विषयवस्तुको विस्तृतीकरण विषयवस्तुको विस्तृतीकरण कक्षा १

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपर्युक्ति	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ छिन्याकलाप	मूल्यांकन	अनुमानित पाठ्यभार		
१. हात्रो सियारी	• टोल र वडाको परिचय	• आफ्नो टोल, वडा र पालिकाको नाम बताउन ।	• बालबालिका बसेको टोल र वडाको नाम	• विद्यार्थीलाई आफ्नो टोलका नाम भन्न लगाउने र आफ्नो साथीलाई सोध्न लगाउने	• विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो टोल र साथीको टोल कुन वडामा छ भन्न लगाउन	• विद्यार्थीलाई आफ्नो टोलका नाम भन्न लगाउने र आफ्नो साथीलाई सोध्न लगाउने	• तपाईंको घर कुन टोलमा पर्दछ ?	१५
२. स्थानीय परम्परागत पेसा व्यवसाय, उद्यमशीलता र प्रविधि	• परिवार र छिमेकीको पेसा	• आफ्नो परिवारको सदस्यको पेसा बताउन । • छरिष्ठमकमा रहेका तथा स्थानीय व्यक्तिहरूको पेसा बताउन ।	• आफ्नो घरका परिवारका सदस्यका पेसाहरू, • गाउँघरका वासिन्दाहरूले गर्ने पेसाहरू	• आफ्ना घर परिवारका सदस्यहरूले अपनाएका पेसाहरू भन्न लागउने ।	• विद्यार्थीहरूलाई एक आपसमा आआफ्ना परिवारका सदस्यहरूले गरेका पेसाहरू सोध्न लागउने ।	• तपाईंको बुवाले के गर्नुहुन्छ ?	• तपाईंको आमाले के काम गर्नुहुन्छ ?	१७

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपत्यका	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ प्रियाकरण	मूल्यांकन	अनुमानित पाठ्यभार
३. सांस्कृतिक, धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू	• धार्मिक स्थल • पर्यटकीय स्थल	• सियारी गाउँपालिकाभित्र रहेका धार्मिक स्थलहरूको नाम भन्न। • सियारीका पर्यटकीय स्थलहरूको नाम बताउन	• विभिन्न धार्मिक स्थल (चौधरी बाबा मण्डir, मस्जिद, गुम्बा) • पर्यटकीय स्थलहरूको नामको सूची (बुद्धिविहार, चिलिया पिक्निक स्थल)	• विद्यार्थी बसेको टोल गाउँ समुदायमा रहेको धार्मिक स्थलको नाम भन्न लागउने। • विद्यार्थी बसोवास गरेको गाउँ टोलमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरूको नाम बताउन लागउने। • विद्यार्थीहरूलाई एक आपसमा आफुना गाउँटोलका धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरूको नाम सोच्न लागउने।	• तपाईंको टोलका कुनै तीनवटा धार्मिक स्थलहरूका नाम भन्नुहोस। • तपाईंको गाउँटोलका कुनै एक पर्यटकीय स्थलको नाम बताउनुहोस।	१५
४. कृषि तथा स्थानीय उत्पादन र जडीबुटी	• स्थानीय कृषि	• स्थानीय कृषि उत्पादनको नाम बताउन।	• परिवारको कृषिकार्य धान, मकै, गहुँ, तोरी	• विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो टोलमा उत्पादन गर्ने कृषि उपजहरूको नाम भन्न लगाउने। • विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो साथीको घरमा उत्पादन हुने कृषिउपजको नाम एक आपसमा भन्न लगाउने। • विद्यार्थीहरूलाई धान, मकै, गहुँ, तोरी खेती बारेमा थाहा भएको कुरा एक आपसमा भन्न लगाउने।	• तपाईंको परिवारले उत्पादन गर्ने कुनै दुईवटा कृषि उपजको नाम भन्नुहोस। • धानबाट के बन्द ? • गहुँको दुईवटा परिकार भन्नुहोस।	१८

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपत्यका	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ प्रियाकरण	मूल्याङ्कन	अनुमानित पाठ्यभार
४.हस्तो धर्म, संस्कृति र संस्कार	<ul style="list-style-type: none"> •स्थानीय भाषा •स्थानीय चाडपर्व 	<ul style="list-style-type: none"> •आफ्नो मातृभाषाको नाम मन्न। •आफ्नो टोलमा बोलिने भाषाको नाम मन्न। •टोलमा मनाउने चाडको नाम बताउन। •आफ्नो मातृभाषामा कुनै एक बालगीत मन्न स्वर्जेण। 	<ul style="list-style-type: none"> •बालबालिकाको मातृभाषा (थारु, अवधी, मोजपुरी, नेपाली, मगर आदि) •स्थानीय भाषाका बालगीत •दर्शै, तिहार, झड, विनासमस 	<ul style="list-style-type: none"> •बालबालिकालाई आफ्ले बोलिने मातृभाषाको नाम मन्न लगाउने। •एउटै मातृभाषा बोल्ने बालबालिकालाई एकै ठाउमा राखेर सामान्य संवाद गर्न लगाउने। •बालबालिकालाई आफ्नो मातृभाषामा जानेको एक बालगीत मन्न लगाउने। •बालबालिका लाई एक आपसमा आफ्ना समुदायले मनाउने चाडको नाम मन्न लगाउने। 	<ul style="list-style-type: none"> •तपाईंको मातृभाषा कुनै हो ? •तपाईंको टोलमा बोलिने भाषाको नाम मन्नुहोस। •समुदायले मनाउने दुईवटा चाडको नाम बताउनुहोस। •साथीले मनाउने कुनै दुईवटा चाडको नाम मन्नुहोस। •तपाईंले जानेको एउटा बालगीत गाउनुहोस। 	१८
५.प्रकौप र	•आगलागी	२	•आगलागी र सडक दुर्घटना	•आगलागी र सडक दुर्घटनाको	•फोटोमा देखाइएका	१६

क्रेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपत्यका	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ प्रियाकरण	मूल्यांकन	अनुमानित पाठ्यभार
विप्रत व्यवस्थापन	सडक दुर्घटना	• आगलागी र सडक दुर्घटनाबाट बच्न।		वित्र देखाई त्यो कुन विपद्को हो भनी चिन्न लगाउने।	विपद्हरू के के हुने?	
७. योग-ध्यान, प्राकृतिक विकित्सा, पौष्टिक आहार र स्थानीय खेल	• योग ध्यान • स्थानीय खेल	• सुखासन र ज्ञानमुद्राको अवस्थाबारे बताउन। • आफूलाई मनपर्ने खेलका नाम बताउन।	• सुखासन र ज्ञानमुद्राको अवस्थाबारे बताउन। • आफूलाई मन पर्ने खेलका नाम भन्न (गटटा वा गोटी)	• सुखासन र ज्ञानमुद्रा सम्बन्धी पोस्टर र मिडियो प्रदर्शन गर्न र विद्यार्थीहरूलाई गर्न लगाउने। • स्थानीय खेल गटटाको अभ्यास गराउने	• विद्यार्थीहरूलाई सुखासन र ज्ञानमुद्रामा बस्न लगाउने र मिले नमिलेको अवलोकन गर्ने। • गटटा खेल खेल्नुहोस।	१५
८. स्थानीय संघसंस्था र प्राकृतिक सम्पदा	• बालकलब	• आफ्नो टोल/छिमेकमा रहेको बालकलबको परिचय दिन।	• आफ्नो टोल छिमेकका रहेको बालकलब	• अभिभावकसँग सौधेर आफ्नो टोलमा भएका कलबको नाम टिपोट गर्न लगाउने	• आफ्नो समुदायमा रहेको कलबले गर्ने काम भन्नुहोस	१८
९. हात्रो नैतिक मूल्य, मान्यता सदाचार र वालअधिकार	• असल बानी • आदर र सत्कार	• असल बानीबारे बताउन। • कक्षाकोठामा गर्न हुने र गर्न नहुने कामको सूची बताउन। • आदर सत्कारका लागि अभिवादनका सडकेतहरू प्रस्तुत गर्न • आफ्नो जन्मदिनको बारेमा बताउन	• असल खराब बानीका सूची • कक्षाकोठामा गर्न हुने र नहुने कामको सूची • आदर सत्कारका लागि अभिवादनका विभिन्न तरिकाहरू • जन्मदिनको संस्कार	• कक्षाकोठामा गर्न हुने र नहुने कार्यका बारेमा पालो पालो भन्न लगाउने • विद्यार्थीलाई एक आपसमा अभिवादन गर्न लगाउने। • विद्यार्थीलाई एक आपसमा जन्मदिनको बारेमा भन्न लगाउने।	• आफूमन्दा ढुला भन्नेलाई कसरी अभिवादन गर्नुहोस। • तपाईंको शिक्षकलाई अभिवादन गर्नुहोस। • कक्षाकोठामा गर्न हुने एउटा काम भन्नुहोस। • कक्षाकोठामा गर्न नहुने एउटा काम भन्नुहोस।	१८

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपत्यका	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ प्रियाकरण	मूल्यांकन	अनुमानित पाठ्यभार
१०. स्वास्थ्य, सरसफाई र बातावरण संरक्षण र सिकलसेल एनिमिया	• सरसफाई • फूलबारी	• सफा बानी व्यवहारबाटे भन्ने र सोहीअनुसार गरेर देखाउन। • आफ्नो घरको सरसफाई गर्न। आफ्नो घरमा रहेको फूलबारीमा भएका फूलहरूको नाम बताउन।	• शरीरका अड्डगको सरसफाई र घरको सरसफाई • घरमा रहेको फूलबारी	• बालबालिकाताई आफू स्वस्थ हुने बालीका बारेमा एक आपसमा सोध्न लगाउने। • घरको सरसफाई गर्ने तरिका बताउन। आफ्नो र साथीको घरमा रहेको फूलबारीमा फूलेका फूलहरूको नाम एक आपसमा भन्न लगाउने।	• शरीरको सफाईका लागि के गर्नुहोस्छ? • तपाईं र तपाईंको परिवारले घरको सरसफाई कसरी गर्नुहोस्छ? • तपाईंको बाँचामा रहेका कुनैदुईवटा फूलको नाम भन्नुहोस।	१०

विषयवस्तुको विस्तृतीकरण कक्षा २

क्रेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ उपलब्धि	मूल्यांकन	अनु मानि त पाठ यभा र
१. हाम्रो सियारी	•भौगोलिक अवस्था र सिमाना	•आफ्नो टोल वडा र पालिकाको सामान्य परिचय दिन। •सियारीको नक्सामा आफ्नो टोल देखाउन।	•पालिकाको नक्सामा आफ्नो टोल र वडाको भौगोलिक र सामाजिक अवस्था र सिमानाको विवरण।	•विद्यार्थीलाई आफ्नो पालिकाको नक्सामा आफ्नो टोल देखाउन लगाउने। •विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो टोलको नाम बताउँदै भौगोलिक स्थिति बताउन लगाउने। •आफ्नो टोल र वडाको सिमाना भन्न लगाउने।	•तपाईंको टोलको नाम के हो? •तपाईंको गाउँको नाम के हो? •तपाईं कति नम्बर वडामा बस्नुहुन्दै ? •तपाईं बस्ने पालिकाको नाम के हो? •देखाइएका नक्सामा तपाईंको टोल बताउनुहोस।	१५
२. स्थानीय परम्परागत पेसा व्यवसाय, उद्यमशीलता र प्रविधि	• पेसा, व्यवसाय र प्रविधि।	• स्थानीय पेसा व्यवसायका नाम भन्न। • समुदायमा भएका परम्परागत प्रविधिहरू बताउन।	• आफ्नो छिमेकी गर्ने पेसा जस्तै व्यापार, व्यवसाय, जागिर, शिक्षक, मजदुर, कृषकका बारेमा बताउन • परम्परागत प्रविधि जस्तै ढिकी, जातौ, भकारी, डेहरी, हलो आदि	• आफ्नो टोलछिमेकमा बस्ने भानिसहरूले परम्परागत रूपमा अङ्गाल्लै आएका विभिन्न पेसा व्यवसाय र आधुनिक समयमा पेसामा आएको परिवर्तनबाट समूह घटफल, प्रश्नोत्तर तथा तस्विर प्रदर्शन गर्ने/गराउने। • आफ्नो समुदायमा भएका परम्परागत प्रविधि खोजी गरी तिनीहरूको पहिचान गराउने।	• छिमेकीले गर्ने तीन प्रकारका पेसाबाटे लेख्नुहोस। • शिक्षक, व्यापारिका तस्विर बनाई कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस। • टोलमा रहेका परम्परागत प्रविधिबाटे अभिभावकसँग सोधेर	१७

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ प्रियाकरण	मूल्यांकन	अनु मानि त पठ यभा र
				जस्तैः ढिकी जातो, भकारी, डेहरी, हलो आदि)।	जानकारी लिनुहोस।	
३. सांस्कृतिक, धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू	•धार्मिक स्थल •पर्यटकीय स्थल	•पालिकाभित्र रहेका धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलको परिचय दिन।	•आफ्नो टोल वडा र पालिकाभित्र रहेका धार्मिक स्थलहरू (सम्यमाइ मन्दिर, प्राचीन दुर्गा मन्दिर, नागस्थान)	•विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो टोल वडा भित्र रहेका पर्यटकीय स्थल भन्न लगाउने। •पर्यटकीय स्थल (चिमटिप समुदायिक बन, डिउहार थान)	•विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो टोल वडाभित्र रहेका दुईवटा धार्मिक स्थलको नाम भन्नुहोस। •तपाईंको वडा र पालिकाभित्र रहेका कुनै २ वटा पर्यटकीय स्थलको नाम भन्नुहोस। •विद्यार्थीलाई आफ्ना वडा र टोलका धार्मिक स्थलमा भ्रमण गर्न लगाउने र शिक्षकले आवश्यकताअनुसार ती स्थलको जानकारी गराउने।	१५
४. कृषि तथा स्थानीय उत्पादन	•स्थानीय कृषि उत्पादन •पशुपालन	•समुदायको कृषि (मसुरो, अरहर, आलु) उत्पादन •पशुपालन (भैसीपालन र	•आफ्नो समुदायको कृषि उपजको नाम •स्थानीय स्तरमा गरिबे	•विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो समुदायमा उत्पादन हुने कृषि उपजको नाम भन्न लगाउने।	•तेस्रो समुदायमा हुने कुनै तीन कृषि उपजको नाम भन ।	१८

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ प्रियाकरण	मूल्यांकन	अनु मानि त पठ यभा र
२. जडीबुटी		गाईपालन)का बारेमा भन्ने।	पशुपालन	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो समुदायमा गरिएको पशुपालनका बारेमा बताउन लगाउने र थप कुरा शिक्षकले बताइदिने। 	<ul style="list-style-type: none"> तेस्रो समुदायमा के कस्तो पशुपालन हुन्छ बताउ। 	
४. हाँगो धर्म, संस्कृति र संस्कार	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय भाषा, धर्म, जाति स्थानीय चाडपर्व मला 	<ul style="list-style-type: none"> विद्यार्थीको समुदायको धर्मको बारेमा बताउन। विद्यार्थीले बोल्ने मातृभाषाको बारेमा भन्न। समुदायका चाडपर्व र मेला (ताजिया मेला, नागपञ्चमी महोत्सव, हौली पर्व) 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय जाति, भाषा धर्म समुदायमा भनाइने चाडपर्व र मेला 	<ul style="list-style-type: none"> बालबालिकालाई आफ्नो परिवारले मान्ने धर्मको बारेमा भन्न लगाउने। शिक्षकले धर्महरूको मूल्य मान्यता बताइदिने। बालबालिकालाई आफू र आफ्नो परिवारमा बोलिने भाषाको नाम भन्न लगाउने। उनीहरूलाई आफ्नो समुदायमा भनाउने चाडपर्वको नाम भन्न लगाउने। समुदायले भनाउने (ताजिया मेला, नागपञ्चमी महोत्सव, हौली पर्व)का बारेमा विद्यार्थीलाई के थाहा छ भन्न लगाउने र आवश्यकता अनुसार शिक्षकले स्पष्ट पार्ने। 	<ul style="list-style-type: none"> तपाईँको मातृभाषा के हो ? तपाईँ र परिवारले मान्ने धर्म के हो? तपाईँका समुदायका कुनै हुई चाडपर्व भन्नुहोस। 	१८
६. प्रकोप र विपत्ति	•प्रकोप र विपद्ध	•लु र हावाहुरी तथा	•लु र हावाहुरी तथा	•लु र हावाहुरी तथा शीतलहरबाटे	•लु र शीतलहर कुन	१६

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ प्रियाकरण	मूल्यांकन	अनु मानि त पठ यभा र
व्यवस्थापन		शीतलहरबारे बताउन ।	शीतलहरबारे जानकारी र बच्ने उपाय	मन्न लगाउने र आवश्यकताअनुसार शिक्षकले मनिदिने र विद्यार्थीलाई अनुभव साटन लगाउने ।	मौसममा लाग्दछ ? •हावहरीका ढुईवटा असर मन्नुहोस । •तपाईंको विद्यालय क्षेत्रभित्र बढीमात्रामा हुने जोखिमहरू मन्नुहोस ।	
७. योग-ध्यान, प्राकृतिक विकित्सा, पोषण शिक्षा र स्थानीय खेल	• योग ध्यान • स्थानीय खेल	• ओम उच्चारण र ध्यान गर्न • आफ्नो टोल र वडामा खेलिने स्थानीय खेलको नाम भन्न र खेत खेलन ।	• ओम उच्चारण र ध्यान • स्थानीय खेल (वडा र समुदायमा खेलिने ढौड, लुकाभारी) ।	• विद्यार्थीलाई निर्देशन अनुसार ओम उच्चारण, मुद्रामा ध्यान र आसन सम्बन्धी पोस्टर र भिडियो शिक्षकहरूले गरी देखाई विद्यार्थीलाई गर्न लगाउने । • आफ्नो स्थानीय स्तरमा खेलिने खेल खेलन लगाउने ।	• ओम उच्चारण र श्वासको आरोह, अवरोह भिले नभिलेको अवलोकन गर्ने । • स्थानीय खेल खेलन लगाउने ।	१५
८. स्थानीय संघसंस्था र प्राकृतिक सम्पदा	•सामाजिक संस्था र धार्मिक संस्था •प्राकृतिक सम्पदा	•स्थानीय कुनै ढुई सामाजिक संस्थाको नाम भन्न । • आफ्नो समुदायमा रहेका प्राकृतिक सम्पदाको सूची बनाउन ।	•स्थानीय सामाजिक संस्था (आमा समूह र मन्दिर समिति) •आफ्नो समुदायमा रहेका पानीका स्रोतहरू (जस्तै : सियारी खोला, चापाकल, पोखरी, कुवा)	•आमा समूह र मन्दिर समितिले गर्ने काम बताइदिने • स्थलगत अवलोकन र अभिभावकको सहयोगमा आफ्नो समुदायमा रहेका प्राकृतिक सम्पदाहरूको बारेमा सूची तयार गर्न लगाउने ।	•तपाईंको टोलको आमा समूहको नाम भन्नुहोस । •सामाजिक संस्थाले गर्ने कामबाटे छलफल गर्नुहोस । • तपाईंको टोलमा रहेका प्राकृतिक सम्पदाहरूको सूची तयार गर्नुहोस ।	१८

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ प्रियाकरण	मूल्यांकन	अनु मानि त पठ यभा र
५. हास्त्रो नैतिक मूल्य, मान्यता सदाचार र वालअधिकार	• नैतिक आचरण र संस्कार	• गर्न हुने र गर्न नहुने कर्मको जानकारी हुने। • असल संस्कारका बारेमा बताउन।	• असल आनीवानी र व्यवहार • गर्न हुने र नहुने बानी	• विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूलाई मन पर्ने आनीवानी र व्यवहार भन्न लगाउने। • समुदायमा गर्न हुने र नहुने वानीको बारेमा विद्यार्थीहरूको विचार छलफल गराउने।	• तपाईंलाई मनपर्ने कुनै दुईवटा असल आनीबानी बताउनुहोस। • समुदायका कुनै दुई अशल व्यवहार भन्नुहोस।	१८
१०. स्वास्थ्य, सरसफाई र वातावरण संरक्षण र सिकलशेल एनिमिया	• फोहोरमैला। • सरसफाई र स्वास्थ्य	• फोहोरको परिचय र वर्गीकरण • सरसफाई र स्वास्थ्यको महोव बुझन	• फोहोरको परिचय र वर्गीकरण (कुहिने फोहर र नकुहिने फोहर) • सरसफाई र स्वास्थ्यको महोव	• सरसफाई गर्ने बानीको विकास गर्न पोस्टर चित्र देखाई छलफल • कुहिने र नकुहिने फोहोर देखाई छुट्याउन लगाउने। •	• विद्यार्थीलाई घरबाट निस्कने कुहिने र नकुहिने फोहोर छुट्याउन लगाउनुहोस। • स्वस्थ रहन के गर्नुपर्श्य ?	१०

विषयवस्तुको विस्तृतीकरण कक्षा ३

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ छिन्याकलाप	मूल्यांकन	अनुमानित पाठ्यभार
१. हास्रो सियारी	• वडाका परिचय (भूगोल, जाति, भाषा)	• आफ्नो टोल, वडा र पालिकाको परिचय • नक्सामा आफ्नो वडा देखाउन	• टोल वडा र पालिकाको परिचय • पालिकाको नक्सा र वडा	• विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो टोल वडा र पालिकाको नाम भन्ने लगाउने। • सियारी गाउँपालिकाको नक्सामा आफ्नो वडा र साथीको वडा पहिचान गर्न लगाउने।	• तपाईं बसेको टोल वडा र सियारीको बारेमा छोटकरीमा भन्नुहोस। • सियारीको नक्सामा तपाईंको वडा देखाउनुहोस।	१५
२. स्थानीय परम्परागत पेसा व्यवसाय, उद्यमशीलता र प्रतिक्रिया	• स्थानीय पेसा, व्यवसाय • स्थानीय व्यापार (हाटबजार, ठेला व्यापार, धुम्ती व्यापार)	• आफ्नो वडाका मानिसहरूको मुख्य पेसाहरू • स्थानीय व्यापार (हाटबजार, ठेला व्यापार, धुम्ती व्यापार) • स्थानीय व्यापार (हाटबजार, ठेला व्यापार, धुम्ती व्यापार) बारेमा बताउन	• वडाका मानिसहरूको मुख्य पेसाहरू • स्थानीय व्यापार (हाटबजार, ठेला व्यापार, धुम्ती व्यापार)	• विद्यार्थीहरूलाई वडाका मानिसहरूले अपनाइरहेका कुनै ५ वटा पेसा व्यवसायको सूची भन्नुहोस। • स्थानीय व्यापार (हाटबजार, ठेला व्यापार, धुम्ती व्यापार) का बारेमा बताउने	• तपाईंको वडाका जनताहरूले अपनाएका कुनै ५ वटा पेसा व्यवसायको सूची भन्नुहोस। • स्थानीय हाटबजारको अवलोकन गर्नुहोस।	१७
३. सांस्कृतिक, धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू	• धार्मिक स्थल • पर्यटकीय स्थल	• सियारीका धार्मिक स्थलहरूको नाम भन्ने। • सियारीका पर्यटकीय स्थलहरूको नाम बताउन।	• सियारीका धार्मिक स्थलहरू (छठ पोखरी, प्राचीन काली मन्दिर, प्राचीन दुर्गा मन्दिर, कोटहीमाई मन्दिर) • सियारीका पर्यटकीय स्थलहरू (डिउहर, सियारा होमस्टेड)	• वालवालिकालाई सियारी गाउँपालिकाभित्र रहेका धार्मिक स्थलहरूको नाम भन्न लगाउने। • सियारीका पर्यटकीय स्थलको आपसमा छलफल गरी सूची तयार गर्न लगाउने।	• सियारीका कुनै दुइ धार्मिक स्थलको नाम भन्नुहोस। • सियारीका कुनै दुइ पर्यटकीय स्थलको नाम बताउनुहोस।	१५
४. कृषि तथा स्थानीय	फलफूल खेती स्थानीय	• फलफूल खेतीको महोर बताउन।	• फलफूल खेती (आँप, केरा, कटहर, लिघी, कागती)	• फलफूल खेती (आँप, केरा, कटहर, लिघी, कागती)	• आँप खेती कस्तो ठाउँमा हुन्छ ?	१८

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ छिन्याकलाप	मूल्यांकन	अनुमानित पाठ्यभार
उत्पादन र जडीबुटी	जडीबुटी	• जडीबुटीको उपयोगिता बताउन।	• जडीबुटी (निम, तुलसी, बेसार) र त्यसको उपयोगिता	गरिने तरिका बताउने • जडीबुटी (निम, तुलसी, बेसार) र त्यसको उपयोगिताबाटे छलफल गर्ने	• आँप पाक्ने समय कुन हो ? • निम र बेसारका दुई दुई औषधीजन्य उपयोगिता मन्जुहोस।	
५. हास्त्रो धर्म, सांस्कृति र संस्कार	• स्थानीय भाषा • स्थानीय नृत्य • माधी र तहजिया	• सियारीमा बोलिने स्थानीय भाषाको बारेमा बताउन। • स्थानीय स्तरमा प्रचलित सांस्कृतिक नृत्यबाटे बुझन • माधी पर्व र तहजिया मेलाको बारेमा मन्जन।	• सियारीमा बोलिने स्थानीय भाषा • स्थानीय स्तरमा प्रचलित सांस्कृतिक नृत्यका बारेमा बताउन र भिडियो देखाउने • माधी पर्व र तहजिया मेलाका बारेमा विद्यार्थीहरूबाट जानकारी लिने र शिक्षकले थप प्रष्ट पारिदिन।	• सियारीको कुनै एक सांस्कृतिक नृत्यको नाम मन्जुहोस। • माधी पर्वमा खाइने कुनै एक परिकारको नाम मन्जुहोस। • तहजिया मेला कहिले हुन्दै ? • स्थानीय भाषामा कुनै एक कविता बाचन गर्नुहोस।	१८	
६. प्रकोप र विपत्ति व्यवस्थापन	• प्रकोप र विपद • विपद जोखिम र न्युनीकरणका उपायहरू	• प्राकृतिक विपदका बारेमा बताउन • विपद जोखिम र न्युनीकरणका उपायहरू	• बाढी, पैरो, भूकम्प, हावा हुरी, आगलागी, शीतलहर, लु	• प्राकृतिक विपदका बारेमा कक्षामा छलफल गराउने र यसबाट बच्ने उपायको बारेमा शिक्षकले सहजीकरण गर्ने।	• हुरीबाट बच्ने उपाय बताउनुहोस। • लु कसरी लाग्दै ? • लु बाट बच्ने उपाय बताउनुहोस।	१६

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ छिन्याकलाप	मूल्यांकन	अनुमानित पाठ्यभार
७. योग-ध्यान, प्राकृतिक विकित्सा, पौष्टिक आहार र स्थानीय खेल	• योग ध्यान • स्थानीय खेल	• योगासनबाट हुने फाइदा बताउन • स्थानीय स्तरमा खेलिने खेल खेलन	• योगासनको परिचय र महCEव • स्थानीय स्तरमा खेलिने खेल (जस्तै : डोरी खेल, ढिपोक, पौडी आदि)।	• योगासनसम्बन्धी सम्बन्धी मिडियो, पोस्टरको प्रदर्शन गर्ने। • डोरी खेल, ढिपोक, पौडी आदि आदि स्थानीय स्तरमा खेलिने खेल खेलन लगाउने	• विद्यार्थीहरूलाई योगासनबाट हुने फाइदा भन्न लगाउनुहोस। • स्थानीय स्तरमा खेलिने खेलको अभ्यास गर्नुहोस।	१५
८. स्थानीय संघसंस्था र प्राकृतिक सम्पदा	• स्थानीय संघसंस्था • प्राकृतिक सम्पदा	• स्थानीय संघसंस्थाको काम बताउन • प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षणबाटे जानकारी लिन	• स्थानीय संघसंस्था (दुग्ध संकलन केन्द्र र कर्डहल) • प्राकृतिक सम्पदा (तिनाउ नदी, ढानव नदी, धाग्रा खोला, कुडिया खोला, कौवा धाट)	• स्थानीय संघसंस्थाको काम र महCEव बताइदिने • प्राकृतिक सम्पदाको उपयोगिता र संरक्षणका बारेमा बताइदिने।	• दुग्ध संकलन केन्द्रको काम भन्नुहोस। • प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षण गर्न के गर्नुपर्ना?	१८
९. हाम्रो नैतिक मूल्य, मान्यता र सदाचार	• नैतिक आचरण, संस्कार र संविधान	• आदर सत्कारबाटे बताउन। • खुसियाली साटन। • सहयोग गर्ने बानीको विकास गर्न।	• आदर सत्कार • खुसी र खुसीका कारण • सहयोगी भावना	• आदर सत्कार गर्न लगाउने। • समूहमा केही कार्य ढिँड एकल र समूहिक कार्य विच फरक भन्न लगाउने। • विद्यार्थीहरू समूहमा खुसी र दुखी हुने कारणहरू ध्लफुल गर्न लगाउने। • सहयोगी भावना जागृत गर्न के गर्न सकिन्दै शिक्षकले सहजीकरण गर्ने।	• बुवा आमालाई कस्तो सत्कार गर्नुहुन्छ ? गरेर देखाउनुहोस • तपाईं कस्तो अवस्थामा खुसी हुनुहुन्छ ? • अस्लाई सहयोग गर्दा तपाईंलाई कस्तो अनुभूति हुन्छ ?	१८
१०. स्वास्थ्य, सरसफाई र	• वातावरण • सरसफाई	• वातावरणको परिचय भन्न। • व्यक्तिगत, पारिवारिक र	• वातावरणको परिचय, • व्यक्तिगत, पारिवारिक र	• विद्यार्थीहरूलाई वातावरणको परिचय ढिँडै	• वातावरण भनेको के हो? • व्यक्तिग सरसफाई	१०

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ छिन्याकलाप	मूल्यांकन	अनुमानित पाठ्यभार
वातावरण संरक्षण		<p>सामुदायिक सरसफाईको बारेमा बताउने।</p> <ul style="list-style-type: none"> वडा सफापार्ने उपाय बारे बताउने। 	<p>सामुदायिक सरसफाई</p> <ul style="list-style-type: none"> वडाको सरसफाई जलसम्पदा (पोखरी, कुलो, नाली) को सरसफाई 	<p>छलफल गर्न लगाउने।</p> <ul style="list-style-type: none"> व्यक्तिगत तथा सामुदायिक सरसफाईको बारेमा कक्षामा छलफल गराउने आवश्यक परेमा शिक्षकले सहजीकरण गर्ने। 	<p>भनेको के हो ?</p> <ul style="list-style-type: none"> सामुदायिक सरसफाई के हो ? पोखरी कसरी फोहर हुन्दै ? पोखरी कसरी सफार राख्न सकिन्दै ? 	

विषयवस्तुको विस्तृतीकरण कक्षा ४

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ छिन्थाकलाप	मूल्यांकन	अनुमानित पठन्थमार
१. हाम्रो सिथारी	• मेरो गाउँपालिका	<ul style="list-style-type: none"> गाउँपालिकाको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि बताउन तथा घार सिमानामा रहेका छिमेकी पालिकाको नाम। स्थानीय तहको साँध सिमाना सहितको नक्सा। 	<ul style="list-style-type: none"> गाउँपालिकाको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि तथा छिमेकी पालिकाको नाम। स्थानीय तहको साँध सिमाना सहितको नक्सा। 	<ul style="list-style-type: none"> गाउँपालिकाको स्थापना र यसको ऐतिहासिक परिचय कसरी, के आधारमा सिथारी रहन गयो भन्ने बारेमा लेखिएका ऐतिहासिक दस्तावेजहरू खोजी गरी प्रस्तुत गर्ने। स्थानीय इतिहासविदसँग छलफल गराउने। नेपालको नक्सामा आफ्नो स्थानीय तहको नक्सा खोजी गर्न सिकाउने। गुगल म्यापबाट आफ्नो वडाको नक्सा खोजन सिकाउने। 	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो पालिकाको साँध सिमाना र छिमेकी पालिकाको नाम लेख्नुहोस। आफ्नो वडाको नक्सा बनाउनुहोस। 	१२
२. स्थानीय परम्परागत ऐसा व्यवसाय, उद्यमशीलता र प्रविधि	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय उद्योग स्थानीय प्रविधि 	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो समुदायमा विद्यमान उद्योगको परिचय दिन। स्थानीय तहमा रहेका प्रविधि खटिया, भियिया, कौडा, विडवा, खाँची (गोबर फाल्ने लहराले बनाएको) आदिको पहिचान र परिचय 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय स्तरका क्रसर उद्योग, प्लास्टिक उद्योग, समिल फर्निचर व्यवसायको बारेमा बताइदिने स्थानीय तहमा रहेका प्रविधि खटिया, भियिया, कौडा, विडवा, खाँची (गोबर फाल्ने लहराले बनाएको) आदिको पहिचान र परिचय 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय क्षेत्रका क्रसर उद्योग, प्लास्टीक उद्योग, समिल फर्निचर व्यवसायको बारेमा बताइदिने स्थानीय स्तरमा निमाण हुने वस्तुको नाम र तस्वीर प्रस्तुत गर्ने (जस्तै खटिया, भियिया, कौडा, विडवा, खाँची (गोबर फाल्ने लहराले बनाएको) आदि।) 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय स्तरमा सञ्चालित उद्योग व्यवसायको भए बताउनुहोस। खटिया बनाउन चाहिने सामग्रीको नाम लेख्नुहोस। 	१२

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपत्यका	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ छिन्याकलाप	मूल्यांकन	अनुमानित पठन्यमात्र
३. सांस्कृतिक, धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू	• धार्मिक स्थल • पर्यटकीय स्थल	• सियारी गाउँपालिकाको धार्मिक सांस्कृतिक स्थलको परिचय देन। • पर्यटकीय स्थलको परिचय बताउन	• सियारी गाउँपालिकामा रहेका धार्मिक सांस्कृतिक स्थल (पञ्चाङ्ग मन्दिर, प्राचीन काली मन्दिर, चौधरी बाबा मन्दिर, कणजिह्या मन्दिर, मस्जिद) • पर्यटकीय स्थल (पालिकाका बालउद्यानहरू)	• सियारी गाउँपालिकाको सांस्कृतिक विविधताको बारेमा कक्षाकोठमा विद्यार्थी बिच छलफल गराउने र आवश्यकताअनुसार शिक्षकले सहजीकरण गर्ने। • धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलको परिचय दिई तिनको महCEव बताइदिने	• सियारीको संस्कृतिको बारेमा एक अनुच्छेद लेख्नुहोस। • आफ्नो बडामा रहेका धार्मिक स्थलको नाम लेख्नुहोस। • बालउद्यानको अवलोकन भ्रमण गर्नुहोस।	१०
४. कृषि तथा स्थानीय उत्पादन र जडीबुटी	• माछापालन र कुखुरापालन • तरकारी खेती • स्थानीय जडीबुटी	• माछापालन र कुखुरापालनको फाइदा बताउन • तरकारी खेतीका बारेमा बताउन • सियारी भित्र रहेका जडीबुटीको सूची तयार गर्ने।	• माछापालन र कुखुरापालनको फाइदा • तरकारी खेती (च्याउ) • स्थानीय जडीबुटीको उपयोगिता	• व्यावसायिक रूपमा माछापालन र कुखुरापालन गर्दा हुने फाइदा बताइदिने • व्यावसायिक रूपमा गरिने च्याउ खेतीका बारेमा बताइदिने • स्थानीय जडीबुटीको उपयोगिता र संरक्षणबाटे छलफल गर्ने।	• माछापालन फर्मको अवलोकन गर्नुहोस। • च्याउका नाम भन्नुहोस। • आफ्ना धरमा भएका जडीबुटीको नाम भन्नुहोस।	१२
५. हाज्रो धर्म, संस्कृति र संस्कार	• स्थानीय धर्म र चाडपर्व • मेलाजात्रा	• सियारीमा रहेका धर्म र तिनका चाडपर्वको परिचय (धर्महिन्दू, बौद्ध, इस्लाम र इसाई तथा चाडपर्व तीज, दसैं, तिहार, रक्खाबन्धन, जितिया, मोहर्म, छिन्समस डे) • सियारीमा लाग्ने मेलाजात्रा (रामलीला नाच)	• सियारीमा रहेका धर्महरूका बारेमा विद्यार्थीहरूलाई छलफल गरी शिक्षकले सूची तयार गर्न सहजीकरण गर्ने। • विद्यार्थीहरूलाई सियारीमा मनाइने चाडपर्वको बारेमा समूह विभाजन गरी छलफल गर्न लगाउने। • सियारीमा लाग्ने मेलाजात्राहरूका	• सियारीमा रहेका धर्महरूको सूची बनाउनुहोस। • सियारीमा मनाइने चाडपर्वहरूको नाम लेखेर ढेखाउनुहोस। • सियारीमा लाग्ने मेलाजात्राहरूको नाम	१०	

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपतिथि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ छिन्याकलाप	मूल्यांकन	अनुमानित पठन्यमात्र
		<ul style="list-style-type: none"> जानकारी लिन। • सियारीमा नाचिने रामलीला नाचको परिचय दिन। 		<p>बारेमा शिक्षकले सहजीकरण गरी सूची तयार गरिएने।</p>	<ul style="list-style-type: none"> बताउनुहोस। • सियारीमा नाचिने रामलीला नाच कुन अवसरमा नाचिन्दछ ? 	
६. प्रकोप र विपत्ति व्यवस्थापन	<ul style="list-style-type: none"> • प्रकोप र विपद् • सडक दुर्घटना 	<ul style="list-style-type: none"> • चट्याड, हावाहुरी एवं आगलागीका असर भन्न। • स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने चट्याड, हावाहुरी, आगलागी/डडेलो, धर आगलागी आदिका कारण र सावधानीका उपायहरू • सडक दुर्घटनाबाट सडक सावधानी अपनाउन 	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानीय क्षेत्रमा चट्याड, हावाहुरी, आगलागी/डडेलो, धर आगलागी आदिका कारण र असरहरूबाटे छलफल गरी सावधानीका उपायहरूको सूची प्रस्तुत गर्ने। • सडक दुर्घटनाका कारण। 	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने चट्याड, हावाहुरी, आगलागी/डडेलो, धर आगलागी आदिका कारण र असरहरूबाटे छलफल गरी सावधानीका उपायहरूको सूची प्रस्तुत गर्ने। • चट्याड, हावाहुरी, आगलागी/डडेलो, धर आगलागीसम्बन्धी भिडियो प्रस्तुत गर्ने र सावधानीका उपायहरूको अभ्यास गराउने। • ट्राफिक सडकेत चिन्हअनुसार नियमको पालना गर्ने तरिका बताइदिने। 	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानीय स्तरमा आगलागीका कारण र असरहरू के के हुन ? • मानवीय कारणले हुने प्रकोप/दुर्घटना कम गर्नका लागि अपनाउनुपर्ने उपायहरूको बारेमा सूची बनाउनुहोस। • चट्याडबाट बचका लागि अपनाउनुपर्ने उपायहरूबाटे अभिनय गर्न लगाउनुहोस। 	१८
७. योग-ध्यान, प्राकृतिक विकित्सा, पौष्टिक आहार र	<ul style="list-style-type: none"> • योग ध्यान • स्थानीय खेल • पौष्टिक आहार 	<ul style="list-style-type: none"> • ध्यान तथा प्राणायामको परिचय र महCEव • सियारी गाउँपालिकामा खेलिने खेलका नियम बताउन। 	<ul style="list-style-type: none"> • ध्यान तथा प्राणायामबाट हुने फाइदा बताइदिने • स्थानीय खेल डन्डीबियो • स्थानीय क्षेत्रमा खाइने पौष्टिक खानेकुरा (स्तुवा, गेडागुडी, फलफूल आदि) 	<ul style="list-style-type: none"> • ध्यान र प्राणायामबाट हुने फाइदा लेख्नुहोस। • डन्डीबियो खेल खेलनुहोस। पौष्टिक आहारभित्र के के खानेकुरा पर्द्धन ? 		१६

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपत्यका	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ छिन्याकलाप	मूल्यांकन	अनुमानित पठन्यमात्र
स्थानीय खेल		• स्थानीय पौष्टिक आहारका बारेमा जान्ने			•	
८. स्थानीय संघसंस्था र प्राकृतिक सम्पद	• टोल विकास संस्था • स्थानीय वनस्पति	• टोल विकास संस्थाको काम र कर्तव्य • स्थानीय वनस्पतिको संरक्षणका बारेमा बताउन	• टोल विकास संस्थाको काम र कर्तव्य • स्थानीय वनस्पति	• विद्यार्थीहरूलाई आफ्ना समुदायमा भएका टोल विकास संस्थाको नाम भन्न लागउने र टोल विकास संस्थाले गर्ने कार्यको बारेमा शिक्षकले सहजीकरण गरिएँदैने। • स्थानीय वनस्पति र लोपोन्मुख वनस्पतिका बारेमा बताइँदैने	• टोल विकास संस्थाको गठन कसरी हुन्ने लेख्नुहोस। • टोल विकास संस्थाको कामको सूची बनाउनुहोस। • तपाईँको घर वरपर रहेका वनस्पतिको नाम लेख्नुहोस।	१२
९. हास्त्रोनैतिक मूल्य, मान्यता र सदाचार	• हास्त्रोनैतिक मूल्य र मान्यता। • अन्यविश्वास	• सदाचार, सहयोग, शिष्टाचारपूर्ण व्यवहार गर्न • स्थानीय मानिसहरूमा रहेको अन्यविश्वास (धार्मी, भाँक्री, सोखा, गुरौव, मोत्त्वी, छुवाछुत आदि)	• सदाचार, सहयोग, शिष्टाचारपूर्ण व्यवहार गर्न लगाउने • स्थानीय मानिसहरूमा रहेको अन्यविश्वासका कारण, परिणाम र उन्मूलन बारे जानकारी गराउने	• सदाचारका बारेमा लेख्नुहोस। • विद्यार्थीको समूह बनाई अन्यविश्वास सम्बन्धी अभिनय गर्न लगाउनुहोस।	१८	
१०. स्वास्थ्य, सरसफाई र बातावरण संरक्षण	• सेकल सेल एनिमिया (थारु जातिमा लाग्ने रोग) जान्ने • करेसाबारी र फलफूल बर्गेँचा	• सेकल सेल एनिमिया (थारु जातिमा लाग्ने रोग) करेसाबारी र फलफूल बर्गेँचा निर्माणको विधि • फोहोरमैला व्यवस्थापन महोबी बोध गर्न	• सेकल सेल एनिमिया (थारु जातिमा लाग्ने रोग), बारेमा विद्यार्थीहरूलाई छलफल गराई भन्न लगाउने र शिक्षकले स्पष्ट पारिएँदैने। • करेसाबारी र फलफूल बर्गेँचा कक्षाकोठामा	• स्थानीय क्षेत्रमा देखापर्ने रोगका नाम भन्नुहोस। • घरमा करेसाबारी निर्माण गर्नुहोस।	८	

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ छिन्याकलाप	मूल्यांकन	अनुमानित पठयभार
	<ul style="list-style-type: none"> फोहोरमैला व्यवस्थापन 	<ul style="list-style-type: none"> फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्न 		<ul style="list-style-type: none"> निर्माण गर्ने तरिकाका बारेमा बताइदिने फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्न डस्टबिनको प्रयोगबारे बताइदिने 	डस्टबिनको प्रयोग गर्न लगाउनुहोस।	

विश्ववरस्तुको विस्तृतीकरण कक्षा ५

क्षेत्र	विश्ववरस्तु	सिकाइ उपलब्धि	विश्ववरस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ छिन्नाकलाप	मूल्यांकन	अनुमानि त पठ्यभा र
१. हाँग्रे सियारी	• वडागत संरचना र सेवा	• सियारी गाउँपालिकाको वडागत संरचना र वडा कार्यालयले दिने सेवाका बारेमा जानकारी लिन।	• वडागत संरचना र सेवा	• वडाको संरचना कसरी बनेको हल्दै भन्ने कुरा बताइदिने • वडाबाट पाप्त हुने सेवाका बारेमा जानकारी दिने • गाउँपालिकाको नक्सा बनाउन लगाउने र वडा छुट्याउन भन्ने।	• वडाको संरचनाका बारेमा लेख्नुहोस। • वडाबाट प्रदान गरिने कुन पाँचओटा सेवा उल्लेख गर्नुहोस। • तपाईंको वडामा भएको सार्वजनिक सुनुवाईमा सहभागी हुनुहोस।	१२
२. स्थानीय परम्परागत पेसा, व्यवसाय, उद्यमशीलता र प्रविधि	• स्थानीय बजार • स्थानीय प्रविधि	• अमुवा, बनभूषरी, छपिया बारेमा सामान्य परिचय दिन। • स्थानीय प्रविधिका बारेमा जानकारी लिन।	• सियारीका मुख्य बजार ढेप्रहरू अमुवा, बनधुसरी र छपियाको परिचयबाटे छलफल गर्ने र आवश्यक थप कुराहरू शिक्षकले प्रष्ट पारिदिने। • स्थानीय प्रविधि (बयलगाडा, ढकिया र मुढा बुन्ने, आरन पेसा, सिलाइ कटाइ, लेमन ग्रास र दुबो खेती)का बारेमा बताइदिने।	• सियारीमा रहेका बजारहरू अमुवा, बनधुसरी र छपियाको बारेमा एक एक अनुच्छेद लेख्नुहोस। • तपाईंको टोलमा भएको स्थानीय प्रविधिको परिचय दिनुहोस।	१२	
३. सांस्कृतिक, धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय	• पर्यटकीय स्थल, • धार्मिक स्थल	• सियारीका पर्यटकीय तथा धार्मिक स्थलहरूको बारेमा भन्ने। • बुद्धिविहारको परिचय दिन	• सियारीका पर्यटकीय तथा धार्मिक स्थलहरू	• पिघारीको विचमा सियारीका धार्मिक स्थलहरूको सूचीबाटे छलफल गर्ने। • पर्यटकीय स्थल भनेको के हो? सियारीमा कुन कुन पर्यटकीय स्थल छन? छलफल	• सियारीका धार्मिक स्थलको सूची तयार गर्नुहोस। • पर्यटकीय स्थल	१०

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपत्यका	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ छियाकलाप	मूल्यांकन	अनुमानि त पाठ्यभा र
स्थलहरू		<ul style="list-style-type: none"> राम जानकी र प्राचीन दुर्गा मन्दिर बारे बताउन । 	<ul style="list-style-type: none"> राम जानकी मन्दिर र दुर्गा मन्दिर 	<p>गर्ने ।</p> <ul style="list-style-type: none"> बुद्धिहारको बारेमा के थाहा छ विद्यार्थीताई भन्न लगाउने र शिक्षकले त्यसमाथि प्रष्ट पारेदिने । राम जानकी तथा प्राचीन दुर्गा मन्दिरका बारेमा छलफल गर्न लगाउने र शिक्षकले सहजीकरण गरिएदिने । दुर्गा मन्दिर रहेको स्थान भन्न लागाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> मनेको के हो सियारीमा कुन कुन पर्यटकीय स्थल छन ? बुद्धिहारको भ्रमण गरी परिव्यय बताउनुहोस । रामजानकी मन्दिर कुन स्थानमा पर्दछ लेख्नुहोस । प्राचीन दुर्गा मन्दिरको बारेमा के थाहा छ बताउनुहोस । 	
४. कृषि तथा स्थानीय उत्पादन र जडीबुटी	<ul style="list-style-type: none"> कृषि व्यवसायका बारेमा बताउन जडीबुटी 	<ul style="list-style-type: none"> कृषि व्यवसायका बारेमा बताउन सियारीमा भएका मुख्य मुख्य कृषि व्यवसाय बताउन कृषि पकेट क्षेत्र बताउन । जडीबुटी (सिउडा र बेलको औषधीजन्य महाव भन्न) 	<ul style="list-style-type: none"> कृषि व्यवसायका सियारीका मुख्य मुख्य कृषि व्यवसाय (केरा खेती, तरकारी र दुध) कृषि पकेट क्षेत्र जडीबुटी (सिउडी र बेल) 	<ul style="list-style-type: none"> कृषि व्यवसाय भनेको के हो ? कक्षामा छलफल गराउने । सियारीमा भएका कृषि व्यवसाय वडागत रूपमा विद्यार्थीताई भन्न लगाउने र विद्यार्थीताई सूची तयार गर्न लगाउने । सियारीका कृषि पकेट क्षेत्रहरू (फलफूल, तरकारी र दुध) कहाँ कहाँ पर्दछन भन्न लगाउने । औषधीजन्य जडीबुटी भनेको के हो? यसको महाव भन्न लगाउने । सिउडी र बेलको औषधीजन्य गुणको बारेमा छलफल गराइ सूची तयार गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> कृषि व्यवसाय भनेको के होल सियारीको कृषि व्यवसाय के हुन ? सियारीमा फलफूल पकेट क्षेत्र कहाँ छ ? सियारीमा तरकारी पकेट क्षेत्र कहाँ छ ? सियारीमा दुध पकेट क्षेत्र कहाँ छ ? औषधीजन्य जडीबुटी भनेको के हो ? 	१२

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपत्यका	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ छिन्थाकलाप	मूल्यांकन	अनुमानि त पाठ्यभा र
				लगाउने आवश्यक परे शिक्षकले सहजीकरण गर्ने।	• सेउडी र वेलको औषधीजन्य गुणको सूची तथार गर्नुहोस।	
५. हात्रो धर्म, संस्कृति र संस्कार	<ul style="list-style-type: none"> सियारीको सांस्कृतिक विविधता सियारीमा मनाइने चाडपर्वको बारेमा भन्न। सोरठी नाच र मयूर नाचको परिचय दिन र सो नाच नाच्न। 	<ul style="list-style-type: none"> सियारीको सांस्कृतिक विविधताको बारेमा बताउन। सियारीमा मनाइने चाडपर्व (हिन्दू, बौद्ध, इस्लाम र प्रिन्सियनका मुख्य पर्व) सियारीमा नाचिने सोरठी र मयूर नाच 	<ul style="list-style-type: none"> सियारीको सांस्कृतिक विविधताको बारेमा कक्षामा छलफल गराउने र विद्यार्थीहरूकलाई आफ्नो आफ्नो सांस्कृतिक कुराहरू एक आपसमा छलफल गर्न लगाउने। सियारीमा मनाइने चाडपर्वको सूची तथार गरी चाडपर्व कसरी मनाइन्छ भन्न लगाउने। सोरठी नाच र मयूर नाचको नियम बताउने र सो सम्बन्धी जानेको कलाकार लाई बोलाई सोरठी नाच नाच सिकाउने। 	<ul style="list-style-type: none"> सियारीको सांस्कृतिक विविधताका बारेमा एक अनुच्छेद लेख्नुहोस। सियारीमा मनाइने चाडपर्वको सूची तथार पार। सोरठी नाचको नियम भन्नुहोस। सोरठी र मयूर नाच नाचेर देखाउनुहोस। 	१०	
६. प्रकोप र विपद व्यवस्थापन	<ul style="list-style-type: none"> प्रकोप र विपद विपद जोखिम र न्यूनीकरणका उपयहरू प्राथमिक उपचारका बारेमा जानकारी लिन 	<ul style="list-style-type: none"> प्रकोप र विपदको परिचय दिन। भूकम्प, चट्याङ्ग र असिनाको प्रकोपका असर न्यूनीकरणका उपायहरू बताउन प्राथमिक उपचारका बारेमा जानकारी लिन 	<ul style="list-style-type: none"> प्रकोप र विपद बाढी, नदीकटान, भूकम्प, चट्याङ्ग र असिना आदि प्रकोपका असर र असर न्यूनीकरण 	<ul style="list-style-type: none"> सियारीको वातावरणीय अवस्था विपद र प्रकोपको परिचय दिइ शिक्षकले थप प्रष्ट पार्ने। भूकम्प चट्याङ्ग र असिनाको असरको बारेमा विद्यार्थीलाई थाहा भएको कुरा भन्न लागउने र शिक्षकले सहजीकरण गर्ने। भूकम्प चट्याङ्ग र असिनाको प्रकोपका असर न्यूनीकरणका उपायहरू समूहमा 	<ul style="list-style-type: none"> विपद के हो? भूकम्पका असर र असर न्यूनीकरणका उपायहरू लेख्नुहोस। असिना र चट्याङ्गको असरहरू बताउनुहोस। 	१८

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपत्यका	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ छिन्याकलाप	मूल्यांकन	अनुमानि त पाठ्यभार
				<ul style="list-style-type: none"> छलफल गराउने। प्राथमिक उपचारका बारेमा बताइदिने 		
७. योग-ध्यान, प्राकृतिक चिकित्सा, पौष्टिक आहार र स्थानीय खेल	<ul style="list-style-type: none"> योग ध्यान स्थानीय खेल 	<ul style="list-style-type: none"> कपालभातीको अभ्यास गर्न स्थानीय खेल (जस्तै : कबड्डी र मीलिबल) खेल्न। 	<ul style="list-style-type: none"> कपालभाती स्थानीय खेल 	<ul style="list-style-type: none"> कपालभाती गर्ने तरेका सिकाएर त्यसको फाइदा बताइदिने कबड्डी र मीलिबल खेलको नियम बताइदिने 	<ul style="list-style-type: none"> कपालभातीको अभ्यास गर्नुहोस र यसबाट हुने फाइदा लेखनुहोस। कबड्डी खेललाई नियमपूर्वक खेल्ने अभ्यास गर्नुहोस। 	१६
८. स्थानीय संघसंस्थार प्राकृतिक सम्पदा	<ul style="list-style-type: none"> किशोर किशोरी समूह, प्रहरी चौकी प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षण 	<ul style="list-style-type: none"> किशोर किशोरी समूह गठन बारेमा बताउन सियारीमा रहेका प्रहरी चौकीको बारेमा जानकारी लिन प्रहरी चौकीको कार्य बताउन प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षणबारे जानकारी लिन 	<ul style="list-style-type: none"> किशोर किशोरी समूह, प्रहरी चौकी प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षण (जमिन, जल, जडाबुटी, वनस्पति आदि) 	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो वाडमा गठन भएको किशोर किशोरी समूहका बारेमा छलफल गर्न लगाउने। सो समूहले गर्ने कामको सूची तयार गर्न लगाउने, गठन प्रक्रियाका बारेमा शिक्षकले सहजीकरण गर्ने। सियारीमा रहेका प्रहरी चौकीहरूको सूची तयार गर्न लगाई शान्ति सुरक्षासम्बन्धी कार्य बारेमा विद्यार्थीहरूमा छलफल गराउने। प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षणका बारेमा बताइदिने 	<ul style="list-style-type: none"> किशोर किशोरी समूहको कामको सूची बनाउनुहोस। सियारीमा भएका प्रहरी चौकी कुन कुन हुन ? प्रहरी चौकीले गर्ने शान्ति सुरक्षासम्बन्धी कामको सूची बताउनुहोस। सियारी गाउँपालिकाका प्राकृतिक सम्पदाका बारेमा छलफल गर्नुहोस। 	१२

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपत्यका	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ छिन्याकलाप	मूल्यांकन	अनुमानि त पाठ्यभा र
५.हात्रो नैतिक मूल्य, मान्यता सदाचार र वालाधिकार	<ul style="list-style-type: none"> • नैतिक आचरण र सकारात्मक सोच • सृजनात्मकता 	<ul style="list-style-type: none"> • नैतिक आचरणको परिचय दिई असल नैतिक आचरणको बारेमा भन्ने। • विद्यार्थीलाई आफ्नो भविष्यको स्पन्ना बताउने। • सकारात्मक विचार भनेको के हो यो कसरी आउँछ भन्ने। • सृजनात्मकताको परिचय दिई कसरी सृजनशील भइन्दै बताउने 	<ul style="list-style-type: none"> • नैतिक आचरण र सकारात्मक विचार • सृजनात्मकता 	<ul style="list-style-type: none"> • नैतिक आचरणको उदाहरण दिई विद्यार्थीहरूलाई असल नैतिक आचरणको सूची बनाउन लगाउने। • विद्यार्थीलाई आफ्नो भविष्यको बारेमा छलफल गर्न लगाउने उनीहरूले भविष्यमा कस्तो बन्ने स्पन्ना देखेका थन छलफल गर्ने। • विद्यार्थीहरूलाई उदाहरण दिईर सकारात्मक विचारका बारेमा शिक्षकले प्रष्ट पारिदिने। • विद्यार्थीहरूलाई समूहमा छलफल गर्न लगाई सृजनात्मकताको परिचय दिई कसरी सृजनशील भइन्दै शिक्षकले बताउने। 	<ul style="list-style-type: none"> • नैतिक आचरणको कुनै ढुई उदाहरण दिनुहोस। • तपाईंको भविष्यको स्पन्ना एक अनुच्छेलमा लेख्नुहोस। • सकारात्मक विचार भनेको के हो? • सृजनात्मकताको परिचय दिनुहोस। 	१८
१०.स्वास्थ्य, सरसफाई र संरक्षण र सिक्कल सेल इनिमिया	<ul style="list-style-type: none"> • प्राकृतिक र अप्राकृतिक खाना • वातावरण प्रदूषण। • खानेपानी 	<ul style="list-style-type: none"> • प्राकृतिक र अप्राकृतिक खाना पहिचान गर्ने • स्थानीय क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषण (जल, वायु, ध्वनि, जमिन) को पहिचान गरी असर कम गर्ने उपायहरू अवलम्बन गर्ने • खानेपानीका स्रोतबाट जानकारी लिन 	<ul style="list-style-type: none"> • प्राकृतिक र अप्राकृतिक खानाका परिचय • स्थानीय प्रदूषणका प्रकारहरू (वायु, जल, जमिन र ध्वनि प्रदूषण) • खानेपानीका स्रोत र वितरण 	<ul style="list-style-type: none"> • प्राकृतिक र अप्राकृतिक खानाको महCEव बताइदिने • नजिकैको खोलानाला, बजार कलकारखानाको अवलोकन भ्रमण गराई त्यसक्षेत्रमा देखिएका प्रदूषण वारे टिपोट गर्न लगाउने र समूहगत छलफल गर्न लगाउने। • खानेपानीका स्रोतहरू के हुन सक्षम, बताइदिने 	<ul style="list-style-type: none"> • प्राकृतिक खानाका स्रोत के हुन ? • अप्राकृतिक खानाले स्वास्थ्यमा पार्ने प्रभाव लेख्नुहोस। • नजिकैको खोलानाला, ताल मठमन्दिरको भ्रमण गरी त्यहाँको 	८

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ छिन्याकलाप	मूल्यांकन	अनुमानि त पाठ्यभा र
					<p>प्रदूषणको अवस्थाकोबारेमा एउटा परियोजना तयार पारेर कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने।</p> <ul style="list-style-type: none"> • तपाईंका धरको खानेपानीको स्रोत के हो ? 	

विषयवस्तुको विस्तृतीकरण कक्षा ६

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	मूल्यांकन	अनुमानित कार्यधण्टा
१. हास्रा सियारी	<ul style="list-style-type: none"> भौगोलिक अवस्थिति जनसङ्खेयकी अवस्थिति 	<ul style="list-style-type: none"> सियारी गाउँपालिकाको भौगोलिक परिचय दिन। जनसङ्खेयकी परिचय दिन। 	<ul style="list-style-type: none"> सियारी गाउँपालिकाको नक्सा। गाउँपालिकाको साँध सिमाना, केन्द्र, गाउँपालिकाको धरातलीय अवस्था। सियारी गाउँपालिकाको जनसङ्ख्या (धर्म, जाति र लिङ्ग समेत।) 	<ul style="list-style-type: none"> गाउँपालिकाको नक्सा बनाउन लगाउने। छलफत र परियोजना कार्यमार्फत गाउँपालिकाको साँध सिमाना छुट्याउन लगाउने। सियारी गाउँपालिकाको जनसङ्ख्याको अवस्थाबाटे छलफत, प्रश्नोत्तर गर्ने (जस्तै : कुल जनसङ्ख्या, जातजाति, धर्म अनुसार, भाषा अनुसारको जनसङ्ख्या बनोट।) 	<ul style="list-style-type: none"> सियारी गाउँपालिकाको नक्सा बनाउनुहोस। गाउँपालिकाका चारैतिरका सिमाना लेख्नुहोस। सियारी गाउँपालिकाको कुल जनसङ्ख्यामा महिला र पुरुषको सङ्ख्याबाटे लेख्नुहोस। 	१२
२. स्थानीय परम्परागत ऐसा व्यवसाय, उद्यमशीलता र प्रविधि	<ul style="list-style-type: none"> व्यापारिक प्रतिष्ठान सियारीका आर्थिक केन्द्र माछा व्यवसाय 	<ul style="list-style-type: none"> सियारीका व्यापारिक प्रतिष्ठानहरूको सूची बनाई त्यहाँ हुने आर्थिक क्रियाकलाप बताउन। सियारीका आर्थिक केन्द्रहरू धृपिया, अमुवा र हर्नेयाको परिचय दिन। सियारीमा सञ्चालनमा रहेका माछा व्यवसायको परिचय दिन। 	<ul style="list-style-type: none"> सियारीका व्यापारिक प्रतिष्ठानहरू आर्थिक केन्द्रका रूपमा धृपिया, अमुवा र हर्नेयाको परिचय माछा व्यवसाय 	<ul style="list-style-type: none"> विद्यार्थीलाई आफ्ना वडामा रहेका व्यापारिक प्रतिष्ठानहरूको नाम बताउन लगाई पालिका भरिका प्रतिष्ठानको सूची बनाउन लगाउने। व्यापारिक प्रतिष्ठानबाट हुने आर्थिक क्रियाकलापहरूका बारेमा छलफत गराउने। सियारीका आर्थिक केन्द्रहरू धृपिया, अमुवा र हर्नेयाको परिचय दिई त्यहाँ हुने आर्थिक गतिविधिको छलफत गराउने। सियारीमा सञ्चालनमा रहेका माछा व्यवसायको परिचय दिई सो 	<ul style="list-style-type: none"> सियारीका व्यापारिक प्रतिष्ठानहरूको सूची बनाउनुहोस। सियारीका आर्थिक केन्द्रहरू धृपिया, अमुवा र हर्नेयाको बारेमा एक एक अनुच्छेद लेख्नुहोस। सियारीमा सञ्चालनमा रहेको कुनै एक माछा व्यवसायको भ्रमण गरी प्रतिवेदन लेख्नुहोस। 	१२

				स्थानको भ्रमण गराई प्रतिवेदन लेख्न लगाउने।	
३. सांस्कृतिक, धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू	<ul style="list-style-type: none"> • कृषि पर्यटन • धार्मिक स्थल 	<ul style="list-style-type: none"> • सियारीमा रहेको कृषि पर्यटनको बारेमा बताउन। • सियारीका धार्मिक स्थलहरूको सूची तयार गर्न। 	<ul style="list-style-type: none"> • कृषि पर्यटन (विभिन्न रिसोर्ट, मत्स्य पर्यटन) • सियारीका धार्मिक स्थलहरू (राम जानकी मन्दिर, बाउल्कोटी मन्दिर, मस्जिद, गुम्बा, कण्जहिया भाई मन्दिर) 	<ul style="list-style-type: none"> • सियारीमा रहेको कृषि पर्यटनको बारेमा विद्यार्थीलाई छलफत गर्न लागाउने र शिक्षकले सहजीकरण गरी कृषि पर्यटन बारे प्रष्ट पार्ने। • विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो वार्डमा भएका धार्मिक स्थलहरूको नाम भन्न लगाई सियारीभित्रका सबै धार्मिक स्थलहरूको सूची बनाउन लगाउने। • मन्दिरको परिचय दिई त्यहाँ हुने विशेष धार्मिक महोव कुराहरू छलफत गर्ने। • रिसोर्ट भ्रमण गर्न लगाई सोको बारेमा प्रतिवेदन लेख्न लगाउने। • सियारीमा रहेका मस्जिदहरूको नाम छलफत गरी सूची तयार गर्ने। 	<ul style="list-style-type: none"> • सियारीको कृषि पर्यटनको बारेमा एक अनुच्छेद लेख्नुहोस। • सियारीका धार्मिक स्थलहरूको सूची तयार गर्नुहोस। • राम जानकी मन्दिरको धार्मिक महत्व बताउनुहोस। • रिसोर्ट बारे एक अनुच्छेद लेख्नुहोस। • सियारीमा रहेका मस्जिदको सूची तयार गर्नुहोस। <p>१०</p>
४. कृषि तथा स्थानीय उत्पादन र जडीबुटी	<ul style="list-style-type: none"> • कृषि व्यवसायको आधुनिकीकरण • फलफूल तथा माघापालन • स्थानीय जडीबुटी 	<ul style="list-style-type: none"> • कृषि व्यवसायको परिचय भन्न। • फलफूल र माघापालन व्यवसायको महत्व बताउन। • औषधीजन्य जडीबुटीको महत्व बताउन। 	<ul style="list-style-type: none"> • कृषि व्यवसाय • फलफूल र माघापालन • जडीबुटी (पथ्थर चटटा, ढुबो, यिजकुमारी) 	<ul style="list-style-type: none"> • कृषि व्यवसायको परिचय दिई यसको महत्वबाटे विद्यार्थी विच छलफत गर्न लगाउने। • फलफूल र माघापालन व्यवसायको महोव शिक्षकले बताई सियारीमा यस्ता व्यवसायका बारेमा जानकारी दिई छलफल गर्ने। • औषधीजन्य जडीबुटीको मशोव बताइ पथ्थर चटटा र ढुबोको औषधीय गुण बारेमा विद्यार्थी विच 	<ul style="list-style-type: none"> • कृषि व्यवसायको परिचय दिनुहोस। • फलफूल र माघापालन व्यवसायको महत्व लेख्नुहोस। • औषधीजन्य जडीबुटीको महोव बताउनुहोस। • पथ्थर चटटा र ढुबोको औषधीय गुणको बारेमा सूची तयार गर्नुहोस। <p>१२</p>

				छलफल गर्ने ।		
५.हाँग्रो धर्म, संस्कृति र संस्कार	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय सांस्कृतिक सम्पदाको परिचय दिन । स्थानीय परिकार बनाउन 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय सांस्कृतिक सम्पदाहरू जस्तै भाषा, कला, साहित्य र सडगीतको परिचय, महोव र संरक्षणबाटे जानकारी । स्थानीय परिकारको परिचय (खिचडी, घोणी, सुरुवा, बोरल भात, खोतर भात, ढिकरी, ढक्कनी) 	<ul style="list-style-type: none"> विभिन्न स्थानीय मठमन्डिर एवं पुरातात्त्वक स्थलको स्थलगत अवलोकन भ्रमण गराई त्यहाँ रहेका विभिन्न कला पौराणिक लिपिको परिचय तथा महोव बताउने । पालिकामा विभिन्न पर्वका अवसरमा विभिन्न परिकारको उपयोग र महोवबाटे जानकारी दिने । 	<ul style="list-style-type: none"> समुदायमा रहेका कुनै दुई ओटा मेला, जात्रा र चाडपर्वको परिचय लेखी प्रस्तुत गर्नुहोस । कुनै तीनओटा परिकार बनाउने तरिका बताउनुहोस । 		१०
६.प्रकोप र विपत्ति व्यवस्थापन	<ul style="list-style-type: none"> प्रकोप र विपद सर्पदंश र प्राथमिक उपचार 	<ul style="list-style-type: none"> प्राकृतिक विपत्तिहरू - जस्तै : भूक्षय, बाढी, झुबान, भूकम्प बाट बच्ने उपाय बताउन । सर्पदंशबाट बच्ने उपाय बताउन । 	<ul style="list-style-type: none"> विपद जोखिम पूर्वतयारी र न्यूनीकरणका उपाय सर्पदंश र प्राथमिक उपचार 	<ul style="list-style-type: none"> विपद जोखिम पूर्वतयारी र न्यूनीकरणका उपाय बताइँदैने स्थानीय समुदायमा धटेका बाढी, पहिरो, आगजनी जस्ता विपत्ति भोगेका व्यक्तिसँग कुराकाना गराउने, त्यस्ता स्थलको प्रत्यक्ष अवलोकन गराउने । खोलाको निजिकै बस्ती नबसाल्ने, नबनाउने, बाटोधाटो बनाउँदै गर्दा ऐटा रुख फालदा दुईओटा बिल्वा रोप्न लगाउने । तराईमा पाइने सर्प, सर्पदंश र प्राथमिक उपचारका बारेमा जानकारी गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> विपद जोखिमबाट बच्न गर्नुपर्ने पूर्वतयारीका बारेमा छलफल गर्नुहोस । प्राथमिक उपचारका बारेमा छलफल गर्नुहोस । 	१८
७.योग-ध्यान,	<ul style="list-style-type: none"> योग ध्यान स्थानीय 	<ul style="list-style-type: none"> अनुलोम विलोमको जानकारी लिन 	<ul style="list-style-type: none"> अनुलोम विलोम स्थानीय स्तरमा खेलिने 	<ul style="list-style-type: none"> अनुलोम विलोमको अभ्यास गर्ने तरिका र फाइदा बताइँदैने 	<ul style="list-style-type: none"> अनुलोम विलोमको अभ्यास गर्नुहोस । 	१६

प्राकृतिक विकित्सा, पौष्टिक आहार र स्थानीय खेल	खेलकुद	<ul style="list-style-type: none"> सियारी गाउँपालिकाले खेलकुदको विकासमा गरेको योगदान बताउन । 	खेलहरू जस्तै: फुटबल, भूलिबल, ब्रिंगेट	<ul style="list-style-type: none"> खेलकुदको विकासका लागि गर्न सकिने कामहरूबाटे जानकारी दिने 	<ul style="list-style-type: none"> सियारी गाउँपालिकामा आयोजना भएको कुन खेल महोत्सवको अवलोकन गर्नुहोस । 	
८. स्थानीय संघसंस्थार ग्राकृतिक सम्पदा	<ul style="list-style-type: none"> खानेपानी तथा सरसफाई समिति स्वास्थ्य चौकी 	<ul style="list-style-type: none"> खानेपानी तथा सरसफाई समिति गठन प्रक्रिया बारे भन्न । खानेपानी तथा सरसफाई समितिको काम कर्तव्य र अधिकार बताउन । सियारीमा रहेका स्वास्थ्य चौकीका सूची तयार गर्न । सियारीका स्वास्थ्य चौकीले दिने सेवा सुविधाको बारेमा बताउन । 	<ul style="list-style-type: none"> खानेपानी तथा सरसफाई समिति गठन प्रक्रिया बारे शिक्षकले बताइ कक्षाम छलफल गर्ने । खानेपानी तथा सरसफाई समितिको काम कर्तव्य र अधिकारको बारेमा सम्झौता छलफल गर्ने । विद्यार्थीहरूको वार्डमा रहेका स्वास्थ्य चौकीहरूको नाम भन्न लगाइ सियारीमा रहेका स्वास्थ्य चौकीको सूची तयार गर्न लगाउने । सियारीका स्वास्थ्य चौकीले दिने सेवा सुविधाको बारेमा छलफल गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> खानेपानी तथा सरसफाई समिति गठन प्रक्रिया लेख्नुहोस । खानेपानी तथा सरसफाई समितिको काम कर्तव्य र अधिकारको सूची बनाउनसहोस । सियारीमा रहेका स्वास्थ्य चौकीको सूची तयार गर्नुहोस । सियारीका स्वास्थ्य चौकीले दिने सेवा सुविधाको बारेमा बताउनुहोस । 	१२	
९. हात्रो नेतृत्वक मूल्य, मान्यता र सदाचार र वालअधिकार	<ul style="list-style-type: none"> आत्मअनुशासन प्रभावकारी सञ्चार असल संस्कार 	<ul style="list-style-type: none"> आत्मअनुशासनको परिचय दिन । प्रभावकारी सञ्चारको परिचय दिई प्रभावकारी सञ्चार गर्ने उपाहरू बताउन । असल संस्कारको सूची 	<ul style="list-style-type: none"> आत्मअनुशासन प्रभावकारी सञ्चार असल संस्कार 	<ul style="list-style-type: none"> आत्मअनुशासनको परिचय दिई आत्मअनुशासन कायम राख्ने उपायबाटे छलफल गर्ने । प्रभावकारी सञ्चारको परिचय दिई प्रभावकारी सञ्चार गर्ने उपाहरू छलफल गर्ने । असल संस्कारको सूची तयार गरी 	<ul style="list-style-type: none"> आत्मअनुशासनको परिचय दिनुहोस । प्रभावकारी सञ्चारको परिचय दिई प्रभावकारी सञ्चार गर्ने उपाहरू बताउनुहोस । असल संस्कारको सूची 	१८

		तयार गरी असल संस्कारको फाइदा बताउने।		असल संस्कारको फाइदाहरूको बारे छलफल गर्ने।	तयार गरी अशल संस्कारको फाइदा बताउनुहोस।	
१०. स्वास्थ्य, सरसफाई र वातावरण संरक्षण र सिक्कल सेल एनिमिया	<ul style="list-style-type: none"> करेसाबारी र बर्जेचा फोहोर मैला सन्तुलित र पत्रु खाना 	<ul style="list-style-type: none"> विद्यालयमा करेसाबारी र फलफूल बर्जेचाको निर्माण गर्ने स्थानीय वातावरणमा प्रदूषण न्यूनीकरणका उपायहरू (जल, वायु, ध्वनि, जमिन) सन्तुलित र पत्रु खानाको परिचय सन्तुलित र पत्रु खाना पहिचान गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> करेसाबारी र फलफूल बर्जेचा स्थानीय वातावरणमा प्रदूषण न्यूनीकरणका उपायहरू (जल, वायु, ध्वनि, जमिन) अवलम्बन गर्ने र असरबाट बचन सावधानी अपनाउने सन्तुलित र पत्रु खानाका पहिदा र बेफाइदा बताउने 	<ul style="list-style-type: none"> विद्यालयमा करेसाबारी र फलफूल बर्जेचाको निर्माण गर्न अभ्यास गराउने स्थानीय वातावरण प्रदूषण न्यूनीकरणका उपायहरू-जल, वायु, ध्वनि, जमिन) अवलम्बन गर्ने र असरबाट बचन सावधानी अपनाउने उपाय बताउदिने सन्तुलित र पत्रु खानाका पहिदा र बेफाइदा बताउने 	<ul style="list-style-type: none"> धरमा करेसाबारी निर्माण गर्नुहोस। स्थानीय वातावरण प्रदूषण नियन्त्रणका लागि गर्न सकिने उपायबाटे छलफल गर्नुहोस। पौष्टिक आहारको नाम लेख्नुहोस। 	८

विषयवस्तुको विस्तृतीकरण कक्षा ७

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ छिन्याकलाप	मूल्यांकन	अनुमति नंतर कार्यधर्म दा
१. हास्त्रोसियारी	<ul style="list-style-type: none"> • सियारी गाउँपालिकाका संरचना र शाखा • गाउँपालिकाबाट प्रदान गरिने सेवा, काम, कर्तव्य र अधिकार 	<ul style="list-style-type: none"> • गाउँपालिकाको संरचना बताउन • गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न शाखा र ती शाखाबाट प्राप्त हुने सेवाबाट बताउन। • गाउँपालिकाबाट प्रदान गरिने सेवा, काम, कर्तव्य र अधिकार 	<ul style="list-style-type: none"> • गाउँपालिकाको संरचनाका बारेमा संरचना। • गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न शाखा र ती शाखाबाट प्राप्त हुने सेवाबाट बताउने। • गाउँपालिकाबाट प्रदान गरिने सेवा, काम, कर्तव्य र अधिकारबाट बताउने 	<ul style="list-style-type: none"> • गाउँपालिकाको संरचनाका बारेमा लेख्नुहोस। • गाउँपालिकामा रहेको शिक्षा शाखाबाट प्राप्त हुने सेवाहरू उल्लेख गर्नुहोस। 		१२
२. स्थानीय परम्परागत ऐसा व्यवसाय, उद्यमशीलता र प्रविधि	<ul style="list-style-type: none"> • उद्योग व्यवसाय • परम्परागत प्रविधिको ज्ञान • स्थानीय बजारको व्यवस्थापन 	<ul style="list-style-type: none"> • सियारी गाउँपालिकामा सञ्चालित उद्यमशीलताले आर्थिक विकासमा पुऱ्याएको योगदान उल्लेख गर्न। • परम्परागत प्रविधिको ज्ञान प्राप्त गर्न • स्थानीय बजारको व्यवस्थापन गर्ने तरिका थाहा पाउन 	<ul style="list-style-type: none"> • सियारी गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न उद्योग व्यवसाय (उद्योग, व्यापार, कृषि आदि) का बारेमा बताइदिने • परम्परागत प्रविधि गुङ्गा, बुन्ने, भिंगरी, खुर्पी, हसिया, भाटाने र ढाई ताउने, छाटी काटने, सिलौटा बनाउने, डोक्सा, छतरी, फरिंदर, भिंगुरी, हेतुका, 	<ul style="list-style-type: none"> • सियारी गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न उद्योग व्यवसाय (उद्योग, व्यापार, कृषि आदि) का बारेमा बताइदिने • उद्योग व्यवसाय सञ्चालन गर्दा पालिकाबाट गर्नुपर्ने कामका बारेमा टिपोट गराउने। • परम्परागत प्रविधिको जानकारी दिने 	<ul style="list-style-type: none"> • व्यवसाय भनेको के हो ? लेख्नुहोस। • स्थानीय प्रविधिको उपयोगिताबाट लेख्नुहोस। • स्थानीय बजारको व्यवस्थापन कसरी गर्न सकिन्छ ? • पशु हाट बजारको महोब लेख्नुहोस। 	१२

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ प्रियाकरण	मूल्यांकन	अनुमति नंतर कार्यव्यंग्य दा
			<p>डेहरी, आदि</p> <ul style="list-style-type: none"> स्थानीय बजारको व्यवस्थापन (हाट र पशु हाट बजार) 			
३. सांस्कृतिक, धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू	<ul style="list-style-type: none"> सियारीको सांस्कृतिक तथा धार्मिक स्थल सियारीको पर्यटनमा होमस्टे र मत्स्य पर्यटनको भूमिका थाहा पाउन 	<ul style="list-style-type: none"> सियारीको सांस्कृतिक तथा धार्मिक स्थल (मन्दिर, गुम्बा, मस्जिद आदि) को सरसफाई र संरक्षणमा सहभागी हुन। सियारीको पर्यटनमा होमस्टे र मत्स्य पर्यटनको भूमिका थाहा पाउन 	<ul style="list-style-type: none"> सियारीको सांस्कृतिक तथा धार्मिक स्थल (मन्दिर, गुम्बा, मस्जिद आदि) को सरसफाई र संरक्षण सियारीको पर्यटनमा होमस्टे र मत्स्य पर्यटन (रिसोर्टहरू) 	<ul style="list-style-type: none"> विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो वडामा रहेका मुख्य धार्मिक पर्यटकीय स्थलहरूको सूची बनाउन लगाई सरसफाईमा सहभागी गराउने सियारी होमस्टेको भ्रमण गरी विद्यार्थीलाई प्रतिवेदन लेख्न लगाउने। सियारीमा रहेका मत्स्य पर्यटन र रिसोर्टहरूको अवलोकन गराउने र पर्यटनको विकासमा तिनको भूमिका बताइदिने 	<ul style="list-style-type: none"> सियारीमा रहेका मुख्य धार्मिक पर्यटकीय स्थलहरूको सूची बनाउनुहोस। सियारी होमस्टेको भ्रमण गरी यसको पर्यटकीय महत्व लेख्नुहोस। सियारीमा रहेका रिसोर्टहरूको सूची बनाउनुहोस। 	१०
४. कृषि तथा स्थानीय उत्पादन र जडीबुटी	<ul style="list-style-type: none"> कृषि र पशुपालन, जडीबुटी 	<ul style="list-style-type: none"> व्यावसायिक पशुपालन र टनेल खेतीका बारेमा बताउन स्थानीय जडीबुटीको उपयोगिता बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> व्यावसायिक पशुपालन र टनेल खेती स्थानीय जडीबुटी (लेमन ग्रास, धिउकुमारी, अमला, निम, अपमार्ग) 	<ul style="list-style-type: none"> व्यावसायिक पशुपालनको फाइदा बताउने टनेल खेतीको तरिका र फाइदा बताउने विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो वडामा पाइने जडीबुटीको नाम भन्न लगाई स्थानीय जडीबुटीहरूको पहिचान गरी तिनीहरूको सूची बनाउन लगाउने। 	<ul style="list-style-type: none"> सियारीमा जडीबुटीहरूको सूची बनाउनुहोस। स्थानीय कृषि उत्पादनहरू लेख्नुहोस। व्यावसायिक पशुपालन फर्मको अवलोकन गरी प्रतिवेदन लेख्नुहोस। 	१२
५. हान्त्रो धर्म, संस्कृति र	<ul style="list-style-type: none"> माधी पर्व अवधी संस्कृति, 	<ul style="list-style-type: none"> माधी पर्वको महोव बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> माधी पर्व अवधी संस्कृति, थारु 	<ul style="list-style-type: none"> विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो वडामा रहेका सांस्कृतिक विविधताका बारेमा ध्लफल 	<ul style="list-style-type: none"> सियारीको सांस्कृतिक महिमा बारेमा निबन्ध 	१०

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाई उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाई प्रियाकरण	मूल्यांकन	अनुभावी नत कार्यालय दा
संस्कार	थारु संस्कृति, मधेसी संस्कृति	<ul style="list-style-type: none"> अवधी संस्कृति, थारु संस्कृति, मधेसी संस्कृति (जन्म, विवाह र अन्त्येष्टी) का बारेमा बुझन 	<ul style="list-style-type: none"> संस्कृति, मधेसी संस्कृति (जन्म, विवाह र अन्त्येष्टी) 	<ul style="list-style-type: none"> गराई सियारीको सांस्कृतिक महिमाका भन्न लगाउने। माधी पर्व र यसको महोऽवको बारेमा समूहमा छलफल गर्ने। अवधी संस्कृति, थारु संस्कृति, मधेसी संस्कृतिको मुल्य मान्यता र प्रचलन बारे सम्बन्धी समुदायका विद्यार्थीहरूविच छलफल गराउने। 	<ul style="list-style-type: none"> लेखनुहोस। सियारीको संस्कृति र संस्कारको बारेमा एक अनुच्छेद लेखनुहोस। माधी पर्वको महिमा बताई साथीलाई चिठी लेखनुहोस। थारु संस्कृतिको मुल्य मान्यताको सूची तयार गर्नुहोस। 	
६. प्रकोप र विपत्ति व्यवस्थापन	<ul style="list-style-type: none"> प्राकृतिक एवं मानवजन्य प्रकोप र विपद सडक सुरक्षा व्यवस्थापन 	<ul style="list-style-type: none"> मानवीय एवं प्राकृतिक विपत्तिहरू विरुद्ध आत्मरक्षाका उपाय बताइदिने सडक सुरक्षा व्यवस्थापनमा स्थानीयको भूमिका 	<ul style="list-style-type: none"> मानवीय एवं प्राकृतिक विपत्तिहरू विरुद्ध आत्मरक्षाका उपाय बताइदिने विपत्ति अनुभव गरेका स्थानीय व्यक्तिसँग बसेर अन्तरिग्रिया गर्न लगाउने जस्तै : आगलागी, बाढीबाट पीडित व्यक्तिको अनुभव, बाढी आउनुका कारण, शोकथाम, क्षति न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू। स्थानीय विज्ञहरूसँग प्रकोप विपदसम्बन्धी छलफल गरी त्यसको असर न्यूनीकरणका लागि स्थानीय स्तरबाटै सूची प्रस्तुत गर्ने। निजकैको प्रकोपजन्य क्षेत्रको अवलोकन भ्रमण गराई त्यहाँ देखिएका समस्याबारे 	<ul style="list-style-type: none"> मानवीय एवं प्राकृतिक विपत्तिहरू विरुद्ध आत्मरक्षाका उपाय उल्लेख गर्नुहोस। सडक सुरक्षा व्यवस्थापनमा स्थानीयको भूमिका के के हुन सक्छ ? 	१८	

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ प्रियाकरण	मूल्यांकन	अनुमति नंतर कार्यव्यंग्य
				<ul style="list-style-type: none"> छलफल गर्ने। सडक सुरक्षा व्यवस्थापनमा स्थानीयको भूमिका बताउने। ग्रामीण तथा सहरी सडक सुरक्षा व्यवस्थापन सम्बन्धीय मिल सामग्रीहरू प्रस्तुत गर्ने। जस्तै : ट्राफिक प्रहरीको सहयोगमा कक्षा सञ्चालन गर्ने। 		
७. योग-ध्यान, प्राकृतिक चिकित्सा, पौष्टिक आहार र स्थानीय खेत	<ul style="list-style-type: none"> योगासन प्राकृतिक चिकित्सा सन्तुलित भोजन 	<ul style="list-style-type: none"> योगासनको गर्न एवं महत्व बताउन। प्राकृतिक चिकित्साको महCEव बुझन। सन्तुलित भोजनका बारेमा जान्न 	<ul style="list-style-type: none"> मकरासन, सलभासन, ताडासन। प्राकृतिक चिकित्साको मालिस, वायु उपचार आदि। सन्तुलित भोजन अन्तर्गत कुन कुन खालेकुरा पर्द्दन भनी बताइदिने। 	<ul style="list-style-type: none"> मकरासन, सलभासन, ताडासनको तरिका र फाइदा बताउने। प्राकृतिक चिकित्साका पद्धतिका बारेमा बताइदिने सन्तुलित भोजन अन्तर्गत कुन कुन खालेकुरा पर्द्दन भनी बताइदिने। 	<ul style="list-style-type: none"> मकरासनका फाइदा लेख्नुहोस। प्राकृतिक चिकित्साको महCEवबाटे प्रकाश पार्नुहोस। स्वस्थ शरीरका लागि सन्तुलित भोजन विषयमा कक्षामा वक्तुता प्रतियोगिता आयोजना गर्नुहोस। 	१६
८. स्थानीय संघसंस्था र प्राकृतिक सम्पदा	<ul style="list-style-type: none"> शैक्षिक संस्था, सामाजिक संस्था सामाजिक सेवामा सक्रिय व्यक्तिहरू 	<ul style="list-style-type: none"> सियारीमा रहेका शैक्षिक संस्थाको सूची तयार गर्ने। सामुदायिक केन्द्रको स्थापना र यसले दिने सेवा सुविधाको बारे छलफल गरी विद्यार्थीहरूलाई प्रष्ट सामाजिक सेवामा सक्रिय व्यक्तिहरू (रामनारायण थारु, रामनारायण थारु, 	<ul style="list-style-type: none"> सियारीका सामुदायिक र संस्थागत शैक्षिक संस्थाहरू सामुदायिक केन्द्र र यसका सेवा सुविधा सामाजिक सेवामा सक्रिय व्यक्तिहरू (रामनारायण थारु, 	<ul style="list-style-type: none"> शिक्षाको विकासमा शैक्षिक संस्थाहरूको भूमिका बताइदिने। सियारीमा रहेका सामुदायिक केन्द्रको शिक्षकले दिई यसले दिने सेवा सुविधाको बारे छलफल गरी विद्यार्थीहरूलाई प्रष्ट पारीदिने। सामाजिक सेवामा सक्रिय व्यक्तिहरूको परिचय र योगदान बताइदिने 	<ul style="list-style-type: none"> सियारीमा रहेका शैक्षिक संस्थाको सूची तयार गर्नुहोस। सामुदायिक केन्द्रको स्थापना र यसले दिने सेवा सुविधाको एक निवन्ध लेख्नुहोस। तपाईंको ठोलमा सामाजिक 	१२

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ प्रियाकरण	मूल्यांकन	अनुमति नंतर कार्यव्यंग्य
		व्यक्तिहरुका बारेमा जानकारी लिन्।	लीलाधर धिमिरे, आनन्दसिंह मगर, नेत्रबहादुर खनाल, परमात्माप्रसाद पाण्डे)		सेवामा संक्षिप्त व्यक्तिको व्यक्तिगत विवरण बनाउनुहोस।	
५.हात्रो नैतिक मूल्य, मान्यता सदाचार वालअधिकार	<ul style="list-style-type: none"> स्वावलम्बन तनाव व्यवस्थापन जीवन उपयोगी सिपहरू 	<ul style="list-style-type: none"> स्वावलम्बनको परिचय दिन्। स्वावलम्बन हुने तरीका बताउन। तनावको परिचय र तनाव व्यवस्थापका उपाय जीवन उपयोगी सिपहरूको परिचय दिइ तिनीहरूको बारेमा बताउन। 	<ul style="list-style-type: none"> स्वावलम्बनको परिचय र तरिका तनावको परिचय र तनाव व्यवस्थापका उपाय जीवन उपयोगी सिपहरू 	<ul style="list-style-type: none"> शिक्षकले स्वावलम्बनको परिचय दिई स्वावलम्बन हुने तरिका बताइदिने। तनावको परिचय दिई तनाव व्यवस्थापका उपायहरू छलफल गर्ने। जीवन उपयोगी सिपहरूको परिचय दिई तिनीहरूको महावारारे कक्षमा छलफल गर्ने। 	<ul style="list-style-type: none"> स्वावलम्बनको परिचय दिनुहोस। स्वावलम्बन हुने कुनै तीन तरिका लेख्नुहोस। तनाव व्यवस्थापनका तीन उपाय लेख्नुहोस। जीवन उपयोगी सिपहरूको परिचय दिनुहोस। 	१८
१०.स्वास्थ्य, संरक्षण र वातावरण संरक्षण र सिकल सेल एनिमिया	<ul style="list-style-type: none"> हरित विद्यालय र सिकाइ वातावरण प्रदूषण महिनावारी 	<ul style="list-style-type: none"> हरित विद्यालयबाट सिकाइमा पार्ने प्रभावबारे जानकारी लिन वातावरण प्रदूषणबारे जानकारी लिई संरक्षणबारे बताउन महिनावारीको असल अभ्यास 	<ul style="list-style-type: none"> हरित विद्यालय र सिकाइ वातावरण प्रदूषण महिनावारीको स्थानीय असल अभ्यास 	<ul style="list-style-type: none"> हरित विद्यालयबाट सिकाइमा पार्ने प्रभावबारे बताइदिने वातावरण प्रदूषण नियन्त्रणमा पालिकाले खेलको भूमिका बताइदिने महिनावारीको स्थानीय अभ्यासबारे छलफल गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> हरित विद्यालयबाट सिकाइमा पार्ने प्रभावबारे उल्लेख गर्नुहोस। वातावरण प्रदूषण नियन्त्रणका लागि समुदायबाट के गर्न सकिन्दै ? महिनावारीको असल अभ्यासबारे छलफल 	८

क्षेत्र	विश्वविद्यालय	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ प्रियाकरण	मूल्यांकन	अनुमति नह कार्यालय दा
					गर्नुहोस् ।	

विषयवस्तुको विस्तृतीकरण कक्षा ८

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ शिखाकलाप	मूल्यांकन	अनुमानित कार्यधण्डा
१. हास्त्रो सियारी	<ul style="list-style-type: none"> •गाउँपालिका : व्यवस्थापिका, कार्यपालिका र न्यायिक समितिको कामबाटे जानकारी प्रेन 	<ul style="list-style-type: none"> •गाउँपालिका र कार्यपालिका र न्यायिक समितिको कामबाटे जानकारी प्रेन 	<ul style="list-style-type: none"> •गाउँसभा, गाउँकार्यपालिकाको संरचना र काम, कर्तव्य र अधिकार •न्यायिक समितिको काम र अधिकार क्षेत्र 	<ul style="list-style-type: none"> •गाउँसभा, गाउँकार्यपालिकाको संरचना र काम, कर्तव्य र अधिकारबाटे बताउने •न्यायिक समितिको काम र अधिकार क्षेत्र बताउने र गाउँका पुरानो पुस्ताका व्यक्तिलाई भेटेर न्याय सम्पादनको तरिकाका बारेमा बताउन लगाउने 	<ul style="list-style-type: none"> •गाउँसभाको गठन कसरी हुन्छ ? •गाउँ कार्यपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार लेख्नुहोस। •न्यायिक समितिको काम र अधिकार क्षेत्र उल्लेख गर्नुहोस। 	१२
२. स्थानीय परम्परागत पेसा व्यवसाय, उद्यमशीलता र प्रविधि	<ul style="list-style-type: none"> •जल सम्पदा तथा मत्स्य व्यवसाय •मत्स्य पर्यटन र रिसोर्ट •सियारीका उद्योग 	<ul style="list-style-type: none"> •सियारीको जल सम्पदा तथा मत्स्य व्यवसायका बारेमा बताउन। •सियारीमा रहेको मत्स्य पर्यटन र रिसोर्ट •सियारीका उद्योग 	<ul style="list-style-type: none"> •सियारीको जल सम्पदा तथा मत्स्य व्यवसायका बारेमा समूहमा छलफल गर्ने र शिक्षकले सियारीको विकासमा जल सम्पदा र मत्स्य व्यवसायको महत्व बताइदिने। •विद्यार्थीहरूलाई सियारीमा रहेको मत्स्य पर्यटनको अवस्था कक्षाकोठामा छलफल गर्ने र मत्स्य पर्यटनबाटे प्रष्ठ पारीदिने। •विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो वडामा रहेका उद्योगको सूची तथार गर्न लगाई सियारीमा रहेका उद्योगहरूको सूची तथार पार्न लगाउने र थी उद्योगहरूले सियारीमा पुन्याएको योगदान छलफल गर्न लगाउने। 	<ul style="list-style-type: none"> •सियारीको जल सम्पदा तथा मत्स्य व्यवसायका बारेमा निवन्ध लेख्नुहोस। •सियारीमा रहेको कनै एक मत्स्य पर्यटकीय स्थलको भ्रमण गरी भ्रमण रिपोर्ट लेख्नुहोस। •सियारीका उद्योगले पुन्याएको योगदानको बारेमा साथीताई चिठी लेख्नुहोस। 	१२	

<p>३. सांस्कृतिक, धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू</p>	<ul style="list-style-type: none"> धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू 	<ul style="list-style-type: none"> सेयारीको धार्मिक तथा पर्यटनको विकासमा पालिकाको भूमिका बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> सेयारीको धार्मिक तथा पर्यटनको विकासमा पालिकाको भूमिका 	<ul style="list-style-type: none"> सेयारीको धार्मिक तथा पर्यटनको विकासमा पालिकाको भूमिका बताइदिने पालिकामा रहेका धार्मिक स्थलको महत्व बताइदिने पालिकामा पर्यटनको विकासमा भूमिका खेलेका संस्थाको जानकारी गराउने 	<p>धार्मिक तथा पर्यटकीय क्षेत्रको विकास गर्न कस्तो थोजना बनाउनुपर्श ? कक्षामा छलफल गर्नुहोस।</p> <p>धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलको सूची बनाउनुहोस।</p>	90
<p>४. कृषि तथा स्थानीय उत्पादन र जडीबुटी</p>	<ul style="list-style-type: none"> तरकारी खेती दलहन र तेलहन बाली मौरीपालन 	<ul style="list-style-type: none"> आधुनिक तरकारी खेती तरकारी खेतीका बताउन दलहन र तेलहन बालीको परिचय र फाइदा व्यावसायिक मौरीपालन र पशुपालन व्यावसायिक मौरीपालन र पशुपालनका बारेमा बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> आधुनिक तरकारी खेती दलहन र तेलहन बालीको परिचय र फाइदा व्यावसायिक मौरीपालन र पशुपालन 	<ul style="list-style-type: none"> आधुनिक तरकारी खेती गर्ने तरिका र यसबाट हुने आयआर्जनकाखबारेमा बताउने दलहन र तेलहन बालीको परिचय दिई सिथारीमा उत्पादन हुने बालीको परिचय बताउने व्यावसायिक मौरीपालन र पशुपालनको तरिका र फाइदा बताउने 	<ul style="list-style-type: none"> आधुनिक तरकारी खेतीबाट हुने फाइदा लेख्नुहोस। दलहन र तेलहन बालीको परिचय र फाइदा लेख्नुहोस। व्यावसायिक मौरीपालन र पशुपालनको तरिकामाथि छलफल गर्नुहोस। 	१२
<p>५. हानिरोधन, संस्कृति र संस्कार</p>	<ul style="list-style-type: none"> बालीधरे प्रथा, बालश्रम, गौना प्रथा, असमान ज्याला, कुण्ठाका बारेमा जानकारी लिन स्थानीय चाडपर्व, मेला, जात्रा परिचय दिन र 	<ul style="list-style-type: none"> बालीधरे प्रथा, बालश्रम, गौना प्रथा, दोड़, असमान ज्याला, बालविवाह, दाइजो प्रथा स्थानीय क्षेत्रमा मनाइने चाडपर्व, मेला, जात्राको परिचय 	<ul style="list-style-type: none"> बालीधरे प्रथा, बालश्रम, गौना प्रथा, दोड़, असमान ज्याला, बालविवाह, दाइजो प्रथा अन्त्य गर्न गर्न के सकिन्द्र भन्ने बारे बताइदिने। स्थानीय क्षेत्रमा मनाइने चाडपर्व, मेला, जात्राका अवसरमा गरिने क्रियाकलापहरूबाटे छलफल गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> गाउँका ज्येष्ठ नागरिकलाई भेटेर बालीधरे प्रथा, बालश्रम, गौना प्रथा, दोड़, असमान ज्याला, बारेमा थाहा पाउनुहोस र तिनको अन्त्य गर्ने गर्नुपर्ला ? छलफल गर्नुहोस। बालविवाह, दाइजो प्रथा अन्त्य गर्ने गर्नुपर्श ? आफ्नो बस्तीमा मनाइने 	<ul style="list-style-type: none"> गाउँका ज्येष्ठ नागरिकलाई भेटेर बालीधरे प्रथा, बालश्रम, गौना प्रथा, दोड़, असमान ज्याला, बारेमा थाहा पाउनुहोस र तिनको अन्त्य गर्ने गर्नुपर्ला ? छलफल गर्नुहोस। बालविवाह, दाइजो प्रथा अन्त्य गर्ने गर्नुपर्श ? आफ्नो बस्तीमा मनाइने 	१०

		महत्वबोध गर्न			पर्व, भेला, जात्रामा गरिने प्रियाकलाप र महत्व लेख्वेर प्रस्तुत गर्नुहोस।	
६.प्रकोप र विप्रत व्यवस्थापन	<ul style="list-style-type: none"> • प्रकोप र विपद व्यवस्थापनमा पालिका • विपद जोखिम पूर्वतयारी • सुरक्षित विद्यालय 	<ul style="list-style-type: none"> • विपदको परिचय दिई विपद व्यवस्थापनमा स्थानीय पालिकाको भूमिका बताउन। • विपद जोखिम पूर्वतयारी • सुरक्षित विद्यालयका बारेमा ज्ञान हासिल गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> • विपदको परिचय • विपद व्यवस्थापनमा स्थानीय पालिकाको भूमिका • विपद जोखिम पूर्वतयारी • सुरक्षित विद्यालयको अवधारणा 	<ul style="list-style-type: none"> • विपदको परिचय दिई विपद व्यवस्थापनमा स्थानीय पालिकाको भूमिकाको बारेमा छलफल गर्न स्थानीय विपद समितिका पढाइकारीलाई कक्षामा आमल्यण गरी छलफल गर्ने। • विपद जोखिम पूर्वतयारीका बारेमा छलफल गराउने • सुरक्षित विद्यालयका लागि गर्नुपर्ने कामबाट बताइँदिने 	<ul style="list-style-type: none"> • विपदको परिचय दिई विपद व्यवस्थापनमा स्थानीय पालिकाको भूमिकाको सूची बनाउनुहोस। • विपद जोखिम पूर्वतयारी गर्ने के गर्नुपर्ना ? • सुरक्षित विद्यालय भनेको के हो ? 	१८
७. योग-ध्यान, प्राकृतिक चिकित्सा, पोषण शिक्षा र स्थानीय खेल	<ul style="list-style-type: none"> • व्यायाम • प्राकृतिक चिकित्सा • प्राकृतिक र अप्राकृतिक खाना 	<ul style="list-style-type: none"> • व्यायाम (व्यायामका तरिका)। • प्राकृतिक चिकित्सा (चुम्बक, जल, भाटो, मालिस आदि) को महोदय बताउन • प्राकृतिक र अप्राकृतिक खानाबाट बुझन् 	<ul style="list-style-type: none"> • व्यायामको परिचय, तरिका र फाइदा • प्राकृतिक चिकित्सा (चुम्बक, जल, भाटो, मालिस आदि) को तरिका र फाइदा बताउने • प्राकृतिक र अप्राकृतिक खानाको फाइदा र बेफाइदा बताइँदिने 	<ul style="list-style-type: none"> • व्यायामबाट हुने फाइदा लेख्नुहोस। • प्राकृतिक चिकित्सा (चुम्बक, जल, भाटो, मालिस आदि)बाट हुने फाइदा लेख्नुहोस। • पत्रु खानाले स्वास्थ्यमा पार्ने असर लेख्नुहोस। 	१६	
८. स्थानीय संस्थान र प्राकृतिक सम्पदा	<ul style="list-style-type: none"> • सहकारी, वित्तीय संस्था र व्यवस्था • २०४६ पछिका 	<ul style="list-style-type: none"> • सहकारी तथा वित्तीय संस्थाको परिचय दिई यसको कामको बारेमा बताउन। • २०४६ पछिका गाविस अध्यक्ष तथा उपाध्यक्ष र २०७४ पछिका पालिका अध्यक्ष र उपाध्यक्ष • २०४६ पछिका 	<ul style="list-style-type: none"> • सहकारी, वित्तीय संस्था र व्यवस्था • २०४६ पछिका गाविस अध्यक्ष तथा उपाध्यक्ष र २०७४ पछिका पालिका अध्यक्ष र उपाध्यक्ष 	<ul style="list-style-type: none"> • सहकारी संस्थाको परिचय दिई यसको कामको बारेमा छलफल गर्न कुनै एक सहकारी संस्थाको पढाइकारी वा कर्मचारीलाई बोलाई छलफल गर्ने। • बैंक तथा वित्तीय संस्थाको परिचय 	<ul style="list-style-type: none"> • सहकारीको परिचय दिनुहोस र सहकारीले गर्ने कार्यको सूची बनाउनुहोस। • सेयारीको विकासमामा बैंक तथा वित्तीय संस्थाको भूमिका लेख्नुहोस। 	१७

	गाविस अध्यक्ष तथा उपाध्यक्ष र २०७४ परिषिका पालिका अध्यक्ष र उपाध्यक्ष	गाविस अध्यक्ष तथा उपाध्यक्ष र २०७४ परिषिका पालिका अध्यक्ष र उपाध्यक्षको परिचय बताउन		<p>द्विँदै तिनीहरूको काम तथा सेवाको बारेमा जानकारी लिन कुनै एक बैंकको कर्मचारी बोलाई वित्तीय साक्षरता कार्यव्रम्भ गर्ने ।</p> <ul style="list-style-type: none"> • वचत गर्ने बानीका बारेमा बताइदिने । • २०४६ परिषिका गाविस अध्यक्ष तथा उपाध्यक्ष र २०७४ परिषिका पालिका अध्यक्ष र उपाध्यक्षको परिचय बताइदिने 	<ul style="list-style-type: none"> • तपाईंको वडाका वडाध्यक्ष र सदस्यको नाम लेख्नुहोस । 	
५. हाँग्रे नेतृत्व मूल्य, मान्यता र सदाचार बाट अधिकार	<ul style="list-style-type: none"> • असल र खराब स्पर्श • लागुपदार्थ र दुर्व्यस्तन • दिनचर्या • लैडनेगिक समानता 	<ul style="list-style-type: none"> • साथी साथी वा अन्य व्यक्तिसँग हुने असल र खराब स्पर्श बताउन • लागुपदार्थ दुर्व्यस्तनबाट हानि • व्यक्तिगत दिनचर्या • लैडनेगिक समानता • लागुपदार्थ र दुर्व्यस्तनबाट बुभन • दिनचर्याबाट बुभन • लैडनेगिक समानताबाट बुभन 		<ul style="list-style-type: none"> • असल र खराब स्पर्श • लागुपदार्थ दुर्व्यस्तनबाट हानि • व्यक्तिगत दिनचर्या • लैडनेगिक समानता • लागुपदार्थ र दुर्व्यस्तनले जीवनमा पार्ने नकारात्मक प्रभावका बारेमा बताइदिने । • दिनचर्यामा गर्नुपर्ने कामबाट बताइदिने • लैडनेगिक समानताका बारेमा धलफल गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> • साथी साथी वा अन्य व्यक्तिसँग हुने असल र खराब स्पर्श के के हुन ? सूची तयार गर्नुहोस । • लागुपदार्थ र दुर्व्यस्तन नियन्त्रण गर्ने पालिकाले के गर्नुपर्ला ? धलफल गर्नुहोस । • तपाईंको दिनचर्या साथीलाई सुनाउनुहोस । • लैडनेगिक समानता विषयमा वक्तृता आयोजना गर्नुहोस । 	१८
१०. स्वास्थ्य, सरसफाई र बातावरण संरक्षण र सिक्कलसेल एनिमिया	<ul style="list-style-type: none"> • बातावरण सरसफाईमा समुदाय • फोहोर मैला व्यवस्थापनमा पालिका । 	<ul style="list-style-type: none"> • बातावरण सरसफाईमा समुदायको भूमिका बताउन • फोहोर व्यवस्थापनमा पालिकाको भूमिका बताउन 		<ul style="list-style-type: none"> • बातावरण सरसफाईमा समुदायले खेलन सक्ने भूमिका र जिम्मेवारीबाटे प्रकाश पारिदिने • फोहोर व्यवस्थापनमा पालिकाले बनाएको नीतिबाटे स्पष्ट पारिदिने 	<ul style="list-style-type: none"> • आफ्नो टोलकार सरसफाई अभियान सञ्चालन गर्नुहोस । • फोहोर व्यवस्थापनमा पालिकाको भूमिका लेख्नुहोस । 	८

अनुसूची

अनुसूची १

विद्यार्थी मूल्यांकन/आवधिक परीक्षा योजना र ढाँचा

(क) निर्माणात्मक/प्रयोगात्मक परीक्षा

कक्षा : १-३

औसत अडंक विशिष्टीकरण तालिका

प्रश्नसं.	कार्य विवरण	अडंकभार
१	कक्षामा उपस्थिति तथा व्यवहार परिवर्तन	१०
२	समूह निर्माण, समूह कार्यमा सहभागिता र प्रस्तुति	१०
३	कक्षाकार्य/गृहकार्य	१०
४	स्थलगत अध्ययन/परियोजना कार्य/प्रतिवेदन लेखन	३०
५	प्रश्नको उत्तर लेखन/ प्रश्नको भौखिक उत्तर	३०
६	रचनात्मक कार्य/अभिनय/नक्सा तथा चित्र लेखन	१०
जम्मा		१००

(ख) निर्माणात्मक/प्रयोगात्मक परीक्षा

कक्षा : ४-८

औसत अडंक विशिष्टीकरण तालिका (निर्माणात्मक मूल्यांकन) / आन्तरिक मूल्यांकन

सहभागिता	उपस्थिति	२
	समूहकार्य	१
	कक्षाकार्य, गृहकार्य	१
परियोजना कार्य	अध्ययन प्रतिवेदन लेखन	१६
	रचनात्मक कार्य	१०
	नक्साकार्य, चित्रलेखन	१०
त्रैमासिक परीक्षा	प्रथम त्रैमासिक परीक्षा	५
	दोस्रो त्रैमासिक परीक्षा	५
जम्मा		५०

उल्लिखित कार्य विवरणलाई अनिवार्य विषयमा जस्तै चारओटा आधारमा मूल्यांकन गरी अभिलेखीकरण गर्नुपर्ने छ।

(ग) निर्णयात्मक (आवधिक) परीक्षा

कक्षा : ४-८ पूर्णांडक : ५० उत्तीर्णांडक : अक्षरांडकमा मूल्यांकन गरिने औसत

प्रश्न तालिका (तहगत रूपमा)

ज्ञान तह इन्स्टीट्यूटिवमनीमखमि०	बोध तह इग्लूमचकतबलमण्डल मखमि०	उच्च तह इज्जजमच ब्लेष्टभक०
४० %	४० %	२० %

कक्षा ४ देखि ८ सम्म त्रैमासिक र वार्षिक परीक्षा गर्ने व्यवस्था गरिएको छ । त्रैमासिक अवधिको आन्तरिक मूल्याङ्कन गर्दा निम्न अनुसार कार्य गर्नुपर्दछ :

- आन्तरिक मूल्याङ्कन अन्तर्गत सहभागिताबापत ४, प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्यबापत ३६ र त्रैमासिक परीक्षाबाट प्राप्त १० अडकभारमा विद्यार्थीले पाएको अडकभार लेख्ने
- त्रैमासिक परीक्षाको लागि ५० अडकभारमा परीक्षा सञ्चालन गरी १० अडकभारमा रूपान्तरण गर्ने
- वर्गान्तर तालिकाअनुसार विद्यार्थीले पाएको जम्मा अडकभारलाई ग्रेडमा उल्लेख गर्ने ।

(घ) कक्षा ४/ठ को प्रश्नपत्र निम्नांकित विषयों पर विद्युत विज्ञान विद्या

प्रश्न क्षेत्र	सड़न्केप्ट उत्तर आउने प्रश्न			छोटो उत्तर आउने प्रश्न			लामो उत्तर आउने प्रश्न			जम्मा प्रश्न संख्या	पूर्णांक क
	प्रश्न संख्या	अड़क भार	जम्मा आउने क	प्रश्न संख्या	अड़क भार	जम्मा आउने क	प्रश्न संख्या	अड़क भार	जम्मा आउने क		
१. हाम्रो सियारी	२	१	२				१	५	५	३	७
२. स्थानीय परम्परागत पेसा व्यवसाय, उद्यमशीलता र प्रतिक्रिया	१	१	१	१	३	३				२	४
३. सांस्कृतिक, धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू	१	१	१	१	३	३				२	४
४. कृषि तथा स्थानीय उत्पादन र जडीबुटी	१	१	१				१	५	५	२	६
५. हाम्रो धर्म, संस्कृति र संस्कार	१	१	१	१	३	३				२	४
६. प्रकोप र विपत्ति व्यवस्थापन	१	१	१	१	३	३				२	४
७. योग-ध्यान, प्राकृतिक विकित्सा, पौष्टिक आहार र स्थानीय खेल	१	१	१	१	३	३				२	४
८. स्थानीय संघसंस्था र प्राकृतिक सम्पदा	१	१	१	१	३	३				२	४
९. हाम्रो नैतिक मूल्य, मान्यता र सदाचार	१	१	१	१	३	३	१	५	५	३	८
१०. स्वास्थ्य, सरसफाई र वातावरण संरक्षण	१	१	१	१	३	३				२	४

ਜਸਮਾ	੧੧		੧੧	੮		੨੪			੨੨	੭੪
------	----	--	----	---	--	----	--	--	----	----

ਨੋਟ : ੧. ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਿਰ्मਾਣ ਗੁਰਦੀ ਜਾਨ, ਬੋਧ ਰਿਉਂਤ ਤਹ (ਪ੍ਰਯੋਗ, ਵਿਸ਼ਲੇ਷ਣ, ਸਾਂਸਲੇ਷ਣ ਰਿਉਂਤ ਮੂਲਧਾਡਕਨ) ਕਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨਹਾਰ
ਨਿਰ्मਾਣ ਗੁਰੂਪੰਡਿਤ ।

੨. ਜਾਨ ਤਹਕਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨਕਾ ਲਾਗਿ ਅਤਿ ਛੋਟਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ, ਬਹੁਕਲਿਪਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ, ਖਾਲੀ ਠਾਉੰ ਮਨੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨਹਾਰ
ਥਾਂ ।

ਰਾਖੁਪਨੇ

अनुसूची २
निरन्तर विद्यार्थी मूल्यांकन प्रक्रिया

(क) विद्यार्थी मूल्यांकनका सम्बन्धीय तरिका तथा साधनहरू

क्रसं.	मूल्यांकन आधार/सूचक	मूल्यांकनका सम्बन्धीय साधन
१.	कक्षाभा उपस्थिति तथा व्यावहारिक परिवर्तन	अवलोकन, दैनिक विनायकताप, अभिभावक प्रतिक्रिया, रुजु सूची, हाजिरी फारम, रुब्रिक्स
२.	समूह निर्माण तथा समूहभा सहभागिता	अवलोकन, रुजु सूची, फारम, दैनिक विनायकताप, रुब्रिक्स
३.	विनायकतापको योजना निर्माण	अवलोकन फारम, रुजु सूची, रुब्रिक्स, लेखन तरिका
४.	विनायकतापको नमूना निर्माण/विनायकताप सम्बन्न	प्रस्तुति अवलोकन फारम, रुजु सूची, रुब्रिक्स र श्रेणी भाष्य, भौखिक प्रश्न, श्रव्य तथा दृष्ट्य सामग्री,
५.	शब्द निर्माण/उत्तर लेखन/प्रतिवेदन तथार्दी/नमूनाको चित्र	प्रश्न, घटना, सन्दर्भ, पठन सामग्री, श्रव्य तथा दृश्य सामग्री, प्रस्तुति अवलोकन फारम, लेखन शैली
६.	सचनात्मक कार्य/प्रस्तुति/अभिनय/प्रश्नको भौखिक उत्तर	प्रश्न, घटना, सन्दर्भ, पठन सामग्री, श्रव्य तथा दृष्ट्य सामग्री, भौखिक प्रश्न, प्रस्तुति अवलोकन फारम आदि।

(ख) विद्यार्थी उपलब्धि स्तरको व्याख्या

उपलब्धि स्तर	स्तर मापन	उपलब्धि स्तरको सामान्य व्याख्या
कमजोर (Below Basic)	१	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न नसकेको, सबैजसो सिकाइ उपलब्धिका लागि सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
सामान्य (Basic)	२	मुख्य सिकाइ उपलब्धि आशिक रूपमा हासिल गरेको तर सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
राष्ट्रीय (Proficient)	३	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको
उच्च (Advanced)	४	माथिल्लो स्तरको उपलब्धि हासिल गरेको

यसरी अभिलेखित सिकाइस्तर १ वा २ मात्र भएमा सुधारात्मक सिकाइको योजना निर्माण गरी कम्तीमा उपलब्धिस्तर ३ पुऱ्याउने प्रयास गर्नुपर्दछ । यदि पटक पटकको प्रयासबाट पनि कुनै विद्यार्थीको उपलब्धिस्तरमा सुधार हुन नसकेमा यसको कारण खोजी गरी उपचारात्मक सिकाइको योजना बनाउनु पर्दछ भने अन्यलाई माथिल्लो स्तरका लागि सिकाइका लागि अवसर उपलब्ध गराउनुपर्दछ । सुधारात्मक सिकाइ परिष्ठ्र पुनः विद्यार्थीको भूल्याडकन गरी उपलब्धिस्तर निर्धारण गरेर पुनः अभिलेखीकरण गर्नुपर्दछ । निश्चयत सिकाइक्षेत्रका सिकाइउपलब्धहरूको सिकाइ परीक्षणपश्चात सो सिकाइक्षेत्रको औसत सिकाइ उपलब्धिस्तरसमेत गणना गरेर विद्यार्थी र अभिभावकसँग छलफल गरी विद्यार्थीका सबलता र सुधारका क्षेत्र र उपाय पहिचान गर्नुपर्दछ । यही ब्रह्ममा सबै विषयक्षेत्रको सिकाइपश्चात सबै सिकाइ उपलब्धिको परीक्षण गरी प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइस्तरसहित विषयक्षेत्रगत औसत सिकाइ उपलब्ध निकाल्न सकिन्दै । यसरी तयार गरिएको अभिलेख नै विद्यार्थीको वार्षिक उपलब्धिको प्रतिवेदन हुने छ । विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिको यस्तो अभिलेख तथा प्रतिवेदनलाई आवश्यकताअनुसार विद्यार्थीको सिकाइस्तरको सुनिश्चितता गर्न, सिकाइ सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गर्न र भावि सिकाइका लागि योजना तयार गर्नका लागि शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक तथा विद्यालयले प्रयोग गर्न सक्दैन्दैन ।

विद्यार्थी मूल्याडकनको अभिलेख तथा कार्यसञ्चयिका व्यवस्थापन

विद्यार्थी मूल्याडकनको अभिलेख तथा कार्यसञ्चयिकाको व्यवस्थापन निर्मानानुसार गर्नुपर्दछ :

(१) विषयक्षेत्रगत रूपमा प्रत्येक थिम वा विषयक्षेत्रको मूल्याडकन अभिलेख विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका फाइलमा सिलसिलाबद्ध गरी राख्नुपर्दछ ।

(२) कार्यसञ्चयिका फायलमा विद्यार्थीको प्रगति स्पष्ट ढेखिने किसिमका नमुना कार्य तथा सिर्जनाहरू समयबद्धरूपमा सिलसिला भिलाई । यसमा जुनसुकै कार्य समावेश नगरी उपलब्धिस्तर भर्तकाउने प्रतिनिधि कार्यहरूमात्र समावेश गर्नुपर्दछ । यसमा यतिनै कार्य समावेश गर्नुपर्दछ भन्नु उपयुक्त नभए पनि विषयवस्तुको प्रत्येक क्षेत्र वा थिमबाट १ ढेखि ३ कार्य तथा समग्रमा विषयक्षेत्रगत रूपमा गरिने पाँचओटासम्म सिर्जनात्मक कार्य समावेश गर्नु उपयुक्त हुनसक्छ ।

(३) कार्यसञ्चयिका फाइलमा समावेश गरिएका कार्य तथा अभिलेखहरूको समयबद्ध संचालन भित्री कमरमा राखिनु पर्दछ ।

(४) प्रत्येक विद्यार्थीको कक्षा १ मा तयार गरिएको कार्यसञ्चयिका भएमा फायललाई नै कक्षा ३ सम्म निरन्तर गर्नुपर्दछ । शिष्टक परिवर्तन भएमा फायल हस्तान्तरण गर्नुपर्दछ ।

(ग) निरन्तर विद्यार्थी मूल्यांकन अभिलेख र स्तर निर्धारण

क्रसं.	मूल्यांकन आधार/सूचक	उच्च	राम्रो	सामान्य	कमजोर
१.	कक्षामा उपस्थिति तथा व्यावहारिक परिवर्तन	४	३	२	१
२.	समूह निर्माण तथा समूहमा सहभागिता	४	३	२	१
३.	प्रियाकरणको योजना निर्माण	४	३	२	१
४.	प्रियाकरणको नमूना निर्माण/प्रियाकरण सम्बन्ध	४	३	२	१
५.	शब्द निर्माण/उत्तर लेखन/प्रतिवेदन तथारी/नमुनाको वित्र	४	३	२	१
६.	रचनात्मक कार्य/प्रस्तुति/अभिनय/प्रश्नको मौखिक उत्तर	४	३	२	१
	जम्मा	२४	१८	१२	६

कक्षा १ देखि ३ सम्मको विद्यार्थी मूल्यांकन सिकाइका लागि र सिकाइ उपलब्धिमा आधारित भएकाले विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिस्तर १ वा २ प्राप्त भएको प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा अनिवार्य रूपमा उपचारात्मक शिक्षण (Remedial Teaching) गरी सिकाइ सुधार गर्नुपर्ने भएकाले सबै विद्यार्थीको उपलब्धिस्तर शिक्षकले कक्षा शिक्षणकै प्रश्नमा प्रवीण (Proficient) वा सुदृढ -Advanced_ भएको सुनिश्चय गर्नुपर्ने छ । तसर्थ कक्षा १ देखि ३ सम्म ग्रेड उल्लेख नभएका (Not Graded) विद्यार्थी रहने अवस्था नरहने हुँदै यस तहमा ग्रेड वृद्धि परीक्षाको आवश्यकता पर्दैन ।

(घ) निरन्तर विद्यार्थी मूल्यांकन विवरण नमुना

कक्षा : _____ विषय : _____ विद्यार्थीको नाम : _____ रोल नं. : _____

विषय क्रेत्र/पाठ	अपेक्षित सिकाइ उपलब्धि/सक्षमता	मूल्यांकन आधार/सिकाइ उपलब्धि सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्यांकन	मिति	थप सहायता पछिको मूल्यांकन	मिति	समग्र सिकाइ उपलब्धि स्तर	कैफियत
			सिकाइ उपलब्धि स्तर		सिकाइ उपलब्धि स्तर			
			कमजोर :		कमजोर :			
			सामान्य :		सामान्य :			
			राष्ट्रीय :		राष्ट्रीय :			
			उच्च :		उच्च :			

नोट : स्तर निर्धारण गर्नका लागि पाठको नियारित सिकाइ उपलब्धिमा आधारित भई विद्यार्थीले सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको नगरेको मूल्यांकन गर्न माथिका सूचकहरूको प्रयोग गर्नुपर्दछ ।

विषयक्षेत्रगत रूपमा मूल्यांकन गर्ने तरिका तथा अभिलेख फारामहरू

१. सिकाइ उपलब्धिलाई विद्यार्थीको सिकाइ स्तर अनुसार १ देखि ४ सम्म रेटिङ गर्नुपर्छ । विद्यार्थीको सिकाइ स्तर परिचान गर्नका लागि प्रयोग गर्न सकिने केही साधनका उदाहरण यहाँ दिइएको छ । शिक्षकले विद्यार्थीको मूल्यांकन गर्दा प्रयोग गरेका साधनमध्ये फाराममा उल्लेख भएमा त्यसमा विहन लगाउनुपर्छ । फाराममा उल्लेख भएका बाहेक अन्य साधन प्रयोग गरेको भए सो साधनको उल्लेख सोही लहरमा उल्लेख गर्नुपर्छ ।
२. प्रत्यक्ष सिकाइ उपलब्धि हासिल भयो वा भएन भनी यकिन गर्नुपर्छ । यसका लागि एउटा सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्न एकमन्दा बढी मूल्यांकन साधन आवश्यक हुन पनि सकदछ भने कठिपय अवस्थामा एउटै साधन वा एक पटकको परीक्षणबाट एकमन्दा बढी सिकाइ उपलब्धि पनि परीक्षण गर्न सकिने कुरालाई शिक्षकले विचार गर्नुपर्दछ ।
३. सबै विद्यार्थीले न्यूनतम सिकाइ स्तर प्राप्त गरी माथिल्लो स्तरको सिकाइको अवसर प्राप्त गर्न मूल्यांकनले सहयोग गर्नुपर्दछ । यसका लागि नियमित सिकाइ प्रियान्यापछि गरिएको मूल्यांकनमा कुनै सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीले १ वा २ स्तर मात्र हासिल गर्न सकेमा सुधारात्मक सिकाइ गरी उपलब्धि वृद्धिको सुनिश्चित गरिनुपर्दछ । यसका लागि सुधारात्मक सिकाइपश्चात विद्यार्थीको पुनः मूल्यांकन गरी फाराममा उल्लेख भए अनुसार अभिलेखित गर्नुपर्छ ।
४. सामान्यतया प्रत्येक विद्यार्थीको सिकाइस्तर न्यूनतम ३ पुऱ्याउने गरी सुधारात्मक सिकाइ प्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्दछ । तसर्थ कुनै पनि विद्यार्थीलाई सिकाइस्तर १ मै छाड्न भने हुँदैन । कुनै विद्यार्थी पटकपटकको सुधारात्मक सिकाइबाट पनि सिकाइस्तर १ भन्दा माथि जान सकेन भने त्यसको कारण परिचान गरी सुधारका उपाय परिचान गर्ने र सिकाइ सुधार गर्ने प्रयोजनका लागि उपचारात्मक शिक्षण सिकाइ आवश्यक हनसक्छ । उपलब्धि स्तर ३ प्राप्त गर्ने विद्यार्थीलाई पनि माथिल्लो उपलब्धि हासिल गर्ने अवसर प्रदान गरिनुपर्दछ । शिक्षण सिकाइका अनुसार उपलब्धि स्तर ४ पुऱ्याउनु अपेक्षित छ ।
५. विषयक्षेत्र तथा थिमअन्तर्गतका सिकाइ उपलब्धिको अडकन गरिसकेपछि विषयक्षेत्र तथा थिमको समग्र उपलब्धि प्रतिशत निकाल्नुपर्छ । आधारभूत तहको कक्षा १-३ को एकीकृत पाठ्यप्रनम अनुसार प्रत्येक विषयको क्षेत्रगत उपलब्धि प्रतिशत निम्नलिखित सूत्र प्रयोग गरी नियमित सिकाइपश्चात र थप सहायतापश्चात गरी दुइ पटक निकाल्नुपर्छ र उक्त थिमगत रूपमा निकालिएको प्रतिशतका आधारमा थिमगत रूपमा ग्रेड पनि दिन सकिन्दै :

विषय क्षेत्रगत उपलब्धि प्रतिशत सूत्र =

थिम अन्तर्गत सबै सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीले प्राप्त गरेको स्तरको अडकको जोड X १००

थिममा रहेका सिकाइ उपलब्धिहरूको सडङ्ख्या X ४

विषयको समग्र वार्षिक उपलब्धि निकाल्दा भने प्रत्येक विषयको प्रत्येक थिममा थप सहायतापश्चात विद्यार्थीले प्राप्त गरेको अडकको योग निकाल्नुपर्छ ।

सबै विषयको विषयगत उपलब्धि प्रतिशत र ग्रेड निकालिसकेपछि अभिलेखीकरण तालिकामा उपलब्धि प्रतिशत माथि उल्लिखित प्रतिशतको वर्गान्तरण तालिकाअनुसार राख्नुपर्छ ।

विषयगत रूपमा ग्रेड निर्धारण गरेपश्चात तपसीलको सूत्र प्रयोग गरी औसत स्तरीकृत अडक (GPA) निकाल्नुपर्छ । यसका लागि सर्वप्रथम तल तालिकामा दिइए अनुसार Weighted Grade Point (WGP) को योगफल निकाल्नु पर्छ ।

Sum of weighted Grade Point (WGP) = Credit hour of Nepali × Obtained GP in Nepali + Credit hour of English × Obtained GP in English + Credit hour of Math × Obtained GP in Math + Credit

hour of Our Surrounding × Obtained GP in Our Surrounding + Credit hour of Local subject
 Hamro siyari × Obtained GP in× Hamro siyari.

अब निम्नलिखित अनुसार स्तरीकृत और सत्र अंडक (GPA) लिखातिन्द्यः

$$\text{GPA} = \frac{\text{Sum of WGP}}{\text{Total Credit of the class}}$$

उपलब्ध प्रतिशत	स्तरीकृत अंडक	अक्षरमा स्तर	उपलब्धस्तरको व्याख्या
३५ भन्दा कम	—	NG	अवर्गीकृत (Not Graded)
३५ र सोभन्दा माथि ४० भन्दा कम	१६	D	आधारभूत (Basic)
४० र सोभन्दा माथि ५० भन्दा कम	२.०	C	ग्राहय (Acceptable)
५० र सोभन्दा माथि ६० भन्दा कम	२४	C+	सन्तोषजनक (Satisfactory)
६० र सोभन्दा माथि ७० भन्दा कम	२८	B	उत्तम (Good)
७० र सोभन्दा माथि ८० भन्दा कम	३२	B+	उत्कृष्ट (Very Good)
८० र सोभन्दा माथि ९० भन्दा कम	३६	A	अत्युत्तम (Excellent)
९० र सोभन्दा माथि	४०	A+	सर्वोत्तम (Outstanding)

(ड) विद्यार्थी मूल्यांकन अभिलेख फारम नमुना

विद्यार्थीको वैयक्तिक तथा पारिवारिक विवरण

विद्यालयको नाम : _____

ठेगाना : _____ विद्यार्थीको नाम : _____

जन्म मिति : _____ कक्षा / श्रेणी नं. : _____

विद्यार्थीको धरका ठेगाना : _____

पारिवारिक विवरण : आमाको नाम : _____ पेसा : _____ सम्पर्क नं. : _____ बाबुको नाम : _____

पेसा : _____ सम्पर्क नं. : _____

बाबुआमाबाहेक अरु कसैले अभिभावकत्व लिएको भएमा स्थानीय अभिभावकको नाम :

प्रेसा : _____

सम्पर्क नं. : _____

विद्यार्थीसँगको नामा : _____

विद्यालय भर्ना मिति :

स्वास्थ्य सम्बन्धी विवरण

मिति: _____ तौल (केजीमा) : _____ उचाइ (सेमिमा) : _____ कुनै विशेष रोग वा शारीरिक अपाङ्गता भएमा भएमा सो बारे डिपोट: _____

शिक्षकको नाम र सही : _____ मिति : _____

सन्दर्भसामग्री

- नेपालको सविधान, २०७२, काठमाडौँ : नेपाल सरकार कानून किताब समिति ।
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, काठमाडौँ : नेपाल सरकार कानून किताब समिति ।
- राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६, भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, सानोठिमी ।
- विद्यार्थी मूल्याङ्कन मार्गदर्शन २०७६, भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, सानोठिमी ।
- स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयन मार्गदर्शन (भाषाभाषा सहित), २०७६, भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, सानोठिमी ।

स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माणका क्रममा सुभाव प्रदान गर्नुहोने प्रधानाध्यापक तथा शिक्षकहरू

भैम पाण्डेय	चेतभाया धिमिरे
राधेश्याम यादव	चन्द्रकला थापा
लता गौतम	लोक शर्मा बस्याल
जितेन्द्रप्रताप शाही	कृष्णप्रसाद चौधरी
प्रेमनारायण चौधरी	चन्द्रकान्त शर्मा (वीरेन्द्र भारिव.)
विष्णुप्रसाद गौतम	सन्तोष राना
हरिसाम चौधरी	विष्णुमाया रेजमीरी
मन्जु चौधरी	कविराज पौडेल
सुशीला बानिया	कमल श्रीस
रमेश यादव	रेशमलाल उपाध्याय
मो.इलियास	थम्मनबहादुर रानाभाट
सुरेश बरई	दीपलाल केवट
भुपेन्द्र आचार्य	ऋषिराम धिमिरे
सत्यानन्द प्रियाठी	सुरज नारायण चतुर्वेदी
तारा गुप्ता	कृष्ण गौतम
बोलभाया सुवेदी	हिरालाल ज्वाली
उग्रसेन पासवान	मयुरा यादव
श्रीप्रसाद श्रेष्ठ	तारा पोखरेल
डिलाराम खनाल	शंकरप्रसाद गुप्ता